

Představy žáků středních škol o kariérové dráze

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. et Mgr. Michal Šimáně

Vypracoval:

Lukáš Jakubíček

Brno 2017

**Na této stránce bude vložen originální formulář Zadání bakalářské práce.
Vystavený, podepsaný a orazítkovaný formulář Vám připraví vedoucí
bakalářské práce před jejím svázáním.**

Prohlašuji, že jsem práci: Představy žáků středních škol o kariérové dráze vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

Dne 25. května 2017 v Brně

Podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu Mgr. et Mgr. Michalu Šimáně za vstřícný a lidský přístup v průběhu studia, stejně jako za nezištnou pomoc, odborné rady a metodické vedení při vypracování této bakalářské práce. Dále chci poděkovat všem vyučujícím během doby mého studia, protože díky nim jsem se dostal až SEM. V neposlední řadě chci poděkovat našemu třídnímu kolektivu za tříletou spolupráci, za pomoc a vzájemné rady po dobu studia – budete mi chybět! A úplně nakonec bych rád poděkoval mým dvěma dcerám – za to, že jsou! ☺

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá představami žáků středních škol o jejich budoucí kariérové dráze. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části bude vymezen pojem kariéra, kariérní poradenství a zaměstnání. V práci budou zakomponovány atributy kariérového rozhodování, jejich těžkosti při rozhodování o jejich budoucí kariérové dráze. Metodami použitými v teoretické části bakalářské práce budou studium odborných literárních zdrojů, odborných časopisů a elektronické české publikace, které se zabývají daným tématem.

Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, jaké mají představy o svém zaměstnání žáci 1. až 3. ročníků učebních oborů Střední zahradnické školy Rajhrad. Zde budou zjišťovány jejich myšlenky, plány a znalosti potřebné k úspěšné volbě budoucí kariérové dráhy po absolvování studia a také zdroje, ze kterých tyto informace získávají. Nástrojem sběru dat bude dotazník navržený pro účely průzkumu. Data z dotazníků budou zpracována za využití popisné statistiky.

Klíčová slova

Kariéra, povolání, volba povolání

Abstract

The bachelor thesis deals with the ideas of secondary school pupils about their future career path. The thesis is divided into the theoretical and practical part. The theoretical part will define the concept of career, career counseling and employment. The work will incorporate the attributes of career decision making, their difficulties in deciding their future career path. The methods used in the theoretical part of the bachelor thesis will be the study of specialized literary sources, professional journals and electronic Czech publications dealing with the given topic. The aim of the practical part of the bachelor's thesis is to find out what the ideas of their employment are for pupils from 1st to 3rd year of study courses of the Rajhrad - Central Horticultural School. Here they will find out their ideas, plans and knowledge needed to successfully choose a future career path after graduation, as well as the sources from which they get this information. The data collection tool will be a questionnaire designed for survey purposes. Questionnaire data will be processed using descriptive statistics.

Keywords

Career, occupation, careerchoice

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíle bakalářské práce	11
2.1	Cíle teoretické části práce	11
2.2	Cíle praktické části práce	11
3	Materiál a metodika zpracování	12
3.1	Materiál a metodika zpracování teoretické části práce.....	12
3.2	Materiál a metodika zpracování praktické části práce.....	12
4	Současný stav řešené problematiky	14
4.1	Kariéra	14
4.2	Povolání, zaměstnání	15
4.3	Volba povolání.....	17
4.4	Kariérové poradenství na školách	18
4.5	Perspektivní orientace a motivace	19
4.6	Nezaměstnanost a nezaměstnaní.....	20
4.7	Adolescence.....	22
4.8	Volba povolání u adolescentů.....	26
4.9	Vstup absolventů na trh práce	30
4.10	Nezaměstnanost u absolventů středních škol.....	36
5	Praktická část a výsledky práce	39
6	Diskuse	59
7	Doporučení pro pedagogickou praxi	61
8	Závěr	62
9	Seznam použité literatury	63
	Přílohy	69

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů	39
Tabulka č. 2: Věk respondentů	40
Tabulka č. 3: Spokojenost s volbou oboru na střední škole	41
Tabulka č. 4: Důvod nespokojenosti se zvoleným oborem na střední škole	42
Tabulka č. 5: Faktory ovlivňující výběr budoucího povolání	44
Tabulka č. 6: Představa o budoucím povolání a vstupu na trh práce	45
Tabulka č. 7: Plánování kariéry po ukončení střední školy	47
Tabulka č. 8: Faktory motivující k rozhodnutí vstupu na trh práce	48
Tabulka č. 9: Informovanost o informačních centrech a jejich využití	49
Tabulka č. 10: Představa o ideální pomoci a podpory při rozhodování o budoucí kariérové dráze ze strany střední školy	50
Tabulka č. 11: Komunikace s rodiči o představách o kariérní dráze po skončení studia na střední škole	52
Tabulka č. 12: Pomoc rodičů při rozhodování po absolvování střední školy	53
Tabulka č. 13: Postoj k radám rodičů ohledně budoucího povolání	54
Tabulka č. 14: Osoby, které měly vliv na rozhodování o budoucím povolání	55
Tabulka č. 15: Znalost možností po skončení střední školy	56
Tabulka č. 16: Představy rodičů a blízkých po absolvování střední školy	57

1 Úvod

Zaměstnání je prakticky nedílnou součástí života každého člověka. Jeho výběr je proto velmi důležitý. K profesní orientaci dochází u člověka sice v průběhu skoro celého života, ale za nejdůležitější období tohoto procesu je vnímán čtrnáctý, resp. patnáctý rok věku, tedy doba, kdy si člověk ve svém životě hledá vhodnou střední školu a prakticky takto i svou budoucí profesní orientaci.

Volba kariérové dráhy však nebývá pouze volbou daného jednotlivce, ale velmi se do ní promítá i doporučení především rodičů, případně dalšího okolí daného žáka. Žák základní školy často nemá žádnou konkrétní představu o svém budoucím povolání, nebo je tato jeho představa častokrát poněkud více či méně zkreslená a neodpovídá takto moc realitě. Z tohoto důvodu pak často student střední školy studuje obor, který ho vlastně ani moc nezajímá, při studiu nedosahuje valných úspěchů a jeho představa o další profesní dráze se může od studovaného oboru častokrát odlišovat. Správný výběr studovaného oboru, který studenta zajímá a chce se mu věnovat i následně po skončení střední školy, tvoří základ pro spokojený nejen profesní, ale i soukromý život člověka. Naopak pokud si student vybere obor, který jej nezajímá, ke kterému třeba ani nemá žádné osobnostní ale i jiné předpoklady a dále v něm pokračuje, pak se může toto projevit nespokojeností, pocitem zmaru nebo i nějakým osobním zklamáním nad vlastním životem.

Volba studijního oboru nemusí odpovídat profesi, kterou nakonec člověk vykonává. Zároveň některé obory nepatří k těm, které jsou na pracovním trhu žádané a absolventi pak nemají velkou šanci se v nich uplatnit, najít si v nich pracovní místo a proto míří do jiných pracovních pozic. I z tohoto důvodu takto vzniká zájem nejen Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ale i jiných institucí a organizací se touto problematikou zabývat. Je takto důležité průběžně zjišťovat, do jaké míry se představy o budoucím povolání odlišují u studentů středních škol od toho, s jakými představami o své budoucí profesi přicházejí.

Průběžné zjišťování představ studentů středních škol o jejich profesní dráze je rovněž důležité i pro zjištění, na jaké úrovni a v jaké kvalitě probíhá kariérové poradenství na základních školách, které by mělo žákům přiblížit jejich možnosti při jejich budoucí přípravě na budoucí profesi na středních školách.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá problematikou představy žáků středních škol o jejich kariérové dráze a je členěna na dvě části a to na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou nejprve vymezeny základní pojmy, ke kterým zde patří především kariéra, zaměstnání, povolání a volba povolání a perspektivní orientace. Následně dochází k vymezení základních charakteristik období adolescence a to především se zaměřením na plánování budoucnosti a dále na motivaci studentů k nastoupení do zaměstnání nebo pokračování v dalším studiu. Poté následuje podkapitola o vstupu absolventů na trh práce, jejich postavení a rovněž je věnována pozornost i problematice nezaměstnanosti absolventů středních škol. V poslední podkapitole teoretické části se věnují výzkumům, které se zabývají představami žáků středních škol o jejich budoucí profesi.

Praktická část pak přináší jednak výsledky kvantitativního výzkumu, které byly získány na středních školách a následně interpretaci takto získaných dat a hlavní poznatky k problematice představy středoškoláků o jejich kariérové dráze.

2 Cíle bakalářské práce

Cíle bakalářské práce byly rozděleny na cíle, které si autor vytyčil při zpracování teoretické části a cíle, které vycházejí ze získaných poznatků části teoretické, ale vztahují se na cíle praktické části předkládané bakalářské práce.

2.1 Cíle teoretické části práce

Prioritním cílem teoretické části bakalářské práce bylo na základě dostupní literatury a poznatků z ní získané definovat současný stav problematiky pohledu středoškoláků na kariérní dráhu a to jednak samotným vymezením základních pojmů vztahující se k tématu bakalářské práce a to konkrétně vymezení kariéry jako profesní dráhy člověka, vymezením profese a výběru profese a perspektivní orientace a dále pak konkrétními specifikami profesní orientace v období adolescence a plánování budoucnosti. Dalším cílem bylo popsat problematiku postavení absolventů středních škol na trhu práce a nezaměstnaností této skupiny osob a to i s ohledem na statistická data Úřadu práce. Posledním cílem pak bylo interpretovat data získaná z jiných výzkumů, například od Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, která se zabývají problematice profesní orientace u studentů středních škol.

2.2 Cíle praktické části práce

Cílem praktické části je analyzovat představy studentů posledních ročníků středních škol o jejich kariérní dráze. Dalším cílem je prozkoumat, zda již budou po dokončení střední školy studenti středních škol účastníky trhu práce. Posledním stanoveným cílem bylo zjistit, zda studenti studují obor, kterému se budou věnovat po skončení střední školy a pokud nikoli, tak jaký je důvod jeho opuštění a v případě změny pak zjistit, z jakého důvodu k ní došlo.

3 Materiál a metodika zpracování

3.1 Materiál a metodika zpracování teoretické části práce

Materiálem pro teoretickou část předkládané bakalářské práce byla analýza, srovnání a syntéza odborné literatury, která se nějakým způsobem dotýkala daného tématu představ středoškoláků o jejich kariérní dráze a jednak odpovídala stanoveným cílům teoretické části. Jednalo se takto především o literaturu se zaměřením na pedagogiku, psychologii, sociologii ale i personalistiku. Dalšími materiály se staly i odborné studie a to například Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, které se zabývají problematice výběru profese u žáků středních škol. Dalšími vhodnými materiály byly i statistiky Úřadu práce, kde byly získány informace k problematice nezaměstnanosti u absolventů středních škol.

3.2 Materiál a metodika zpracování praktické části práce

Objektem praktické části se stali studenti prvního až třetího ročníku středních škol na vybrané střední škole zahradnické v Rajhradě. Jednalo se takto o záměrný a nikoli náhodný výběr respondentů daného výzkumu. Studenti prvního nebo třetího ročníku budou mít pravděpodobně jiné představy o své profesní dráze než studenti posledního ročníku střední školy, kteří by se již měli velmi vážně zabývat otázkou své kariérní dráhy, jelikož již za poměrně krátkou dobu se budou muset nejen rozhodnout mezi tím, zda budou pokračovat ve studiu a nebo nastoupí do svého prvního zaměstnání, ale rovněž mají před sebou i hledání odpovědi na otázku, zda se budou zabývat oborem, který vystudovali nebo zda u nich došlo během studia ke změnám v preferenci k jinému oboru a takto i k jiné kariérní dráze.

Na základě výše zmíněných cílů praktické části byla stanovena následující průzkumné otázky: Jaké jsou představy studentů o jejich kariérní dráze? Kdo má vliv na představy studentů o jejich kariérní dráze? Hodlají se studenti dále zabývat oborem, který vystudovali?

Jako výzkumná strategie bylo použito kvantitativního výzkumu. Dle Ferenčíka (2000, s. 245) je kvantitativní výzkum orientován holisticky. Tedy člověk, skupina, produkty lidí, ale i nějaká sociální událost jsou zkoumány jednak podle daných

možností v celé své šíři a rovněž ve všech svých možných rozměrech, které v sobě mohou mít. Navíc je tady rovněž i snaha pochopit všechny tyto rozměry integrovaně, což znamená ve všech svých možných vzájemných návaznostech a souvislostech. Kvantitativní data jsou vyjádřena vždy v číselné podobě.

Jako výzkumný nástroj bylo použito dotazníku, který je pravděpodobněji nejrozšířenějším výzkumným prostředkem v kvantitativním výzkumu. Dle Chrásky (s. 2007, s. 158) je možné dotazník charakterizovat jako soustavu předem připravených a dobře formulovaných otázek, které jsou logicky seřazeny a na které respondent odpovídá rovněž v písemné formě. Tyto otázky se mohou vztahovat buďto k jevům, které jsou vnější, kdy se například může jednat o názory respondentů k nějakému zavádění opatření anebo k jevům, které jsou vnitřní a týkají se tak postojů, motivů nebo citového stavu.

V dotazníku byly použity strukturované otázky, které takto předkládaly studentům vybrat si některou z možností odpovědí a rovněž i otázky nestrukturované, které umožňovaly respondentům napsat svou vlastní odpověď.

Dotazník byl použit především z důvodu rychlého získání potřebných dat od většího množství respondentů. Dotazník byl nejprve sestaven a to dle předem vytyčených cílů praktické části bakalářské práce. Poté došlo k rozdáni dotazníků ve vybraných ročnících střední školy. Dotazníky si mohli respondenti vyplnit buďto ihned ve třídě, anebo v bezpečnějším prostředí, tedy například doma. Takto bylo respondentům umožněno mít na vyplnění dotazníku dostatek času, aby se mohli nad danou problematikou a jednotlivými otázkami zamyslet. Dotazníky byly zcela anonymní, což umožňovalo respondentům získat pocit bezpečí a bylo jim rovněž sděleno, že informace z nich budou použity pouze pro účely bakalářské práce.

Po získání vyplněných dotazníků došlo k jejich kontrole, tedy zda jsou řádně vyplněny všechny požadované položky. Poté došlo k setřídění dat dle odpovědí respondentů a to do tabulek. Takovým způsobem setříděná data byla následně vyhodnocena a dále interpretována. Výsledky jsou pak součástí praktické části, kdy jsou i pro svou přehlednost zaneseny do potřebných grafů a tabulek.

4 Současný stav řešené problematiky

Následující kapitola bakalářské práce se věnuje známým poznatkům v oblasti problematiky související s tématem představ žáků středních škol o jejich kariérové dráze.

4.1 Kariéra

Pojem „kariéra“ původně pochází z francouzského slova „carriere“, která se dá do slovně přeložit jako „dráha životem, povolání, lom“ v pracovní oblasti.

Milkovich a Boudreau (1993, s. 433) definují kariéru jako konkrétní sled jednotlivých pracovních míst a pracovních rolí, které člověk vystřídá během svého života a je tak výsledkem jak záměrných rozhodnutí založených na profesních zájmech daného jedince, tak rovněž i nevyhnutelností a příležitostmi, které se člověku naskytnou během jeho života, aniž by o ně nějakým způsobem usiloval. Kariéru tvoří sekvence vzestupů, ale i stagnací nebo klesání získávaných pracovních zkušeností.

Kariéra je dle Bělohlávka (1994, s. 11) vždycky považována za určitou dráhu, za postup, který se odehrává v čase a má tedy nějaký svůj začátek, který je na počátku nástupu do zaměstnání nebo do určité školy a svůj konec, který je však v současné době velmi proměnlivý. Kariéru je možno tedy definovat jako dráhu životem, především profesionální, na níž získává člověk nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál.

Bělohlávek (1994, s. 42) upozorňuje, že je přípravné období kariéry, ke kterému patří příprava na povolání na středních školách, provázeno mnohdy velmi složitým hledáním studijního oboru a profesní dráhy. Volba povolání je o to složitější, jelikož se jedinec s pracovním životem v průběhu dětství a dospívání setkává pouze okrajově a to navíc jako divák, tedy nikoli jako ten, který by se na něm nějak aktivně podílel. I z tohoto důvodu se vytváří mnohdy nereálné představy o různých povoláních. Zároveň bylo zjištěno, že lépe se připravují na profesi děti, kteří chtějí vykonávat stejnou nebo podobnou profesi jako jejich rodiče nebo jiní jejich blízcí příbuzní. Díky tomu si mohou vytvořit reálný obraz dané profese, které se chtějí v budoucnu věnovat. Tyto děti vědí, co mohou očekávat a ubrání se tak možným

zklamáním z nenaplnění nějakých nereálných představ. Rovněž se stávají emocionálně netečnými proti nepříznivému působení možných negativních pracovních podmínek.

Dalším pojmem, který se pojí s kariérou, je kariérový vývoj. Hlad'o (2012, s. 16) vnímá kariérový vývoj jako komplexní celoživotní proces, který zahrnuje psychologické, sociologické, kulturní a ekonomické faktory, které ovlivňují selekci, adjustaci a postup v zaměstnání jedinců a souhrnně tyto formují jejich kariéru.

Searsová (in Hlad'o, 2012, s. 16) definuje pak kariérový vývoj jako všeobecný model psychologických, sociologických, fyzických a ekonomických faktorů a příležitostí, které se spojují do jedné profesní dráhy člověka.

4.2 Povolání, zaměstnání

Svobodová (2015, s. 31) povolání charakterizuje jako „*specifickou pracovní činnost, schopnost a dovednost, danou specifickou pracovní činností vykonávat a jako šanci na zaměstnání a společenské postavení.*“

Povoláním je dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti a dle Národní soustavy povolání (2012, s. 2) „*standardizovaný souhrn pracovních činností podle jejich obvyklého seskupení na trhu práce, jejichž výkon předpokládá určitou odbornou a další způsobilost.*“

Dále Svobodová (2015, s. 31- 32) upozorňuje, že lze povolání vnímat jednak objektivně a to jako nějakou vykonávanou činnost, která uspokojuje základní lidské potřeby, ale rovněž i subjektivně a to jako pracovní činnost, pro kterou byl člověk připraven a to na základě vlastních vloh a schopností. Povolání je v lidské společnosti určitým výsledkem dělby práce, která byla ponejprve velmi široká a postupem času se diferencovala, vedla k určité specializaci. Povolání je rovněž pojem pro činnost, ke které je daný člověk přitahován anebo k ní má určité vzdělání a další osobnostní předpoklady.

Povolání mají určité své specifické vlastnosti, ke kterým dle Národní soustavy povolání (2012, s. 2) patří to, že vymezují určitý okruh souvisejících pracovních činností, dále odráží obvyklé seskupení skutečně vykonávaných prací na trhu práce, jsou rovněž určitým nástrojem pro komunikaci o pracovních činnostech mezi osobami činnými na trhu práce, ke kterým takto patří zaměstnavatelé, zaměstnanci, občané, ale rovněž i vzdělávací instituce a orgány státní správy a samosprávy.

Rovněž i stanovují určité odborné, zdravotní ale i jiné předpoklady pro jejich výkon nebo výkon určitého okruhu prací v jeho rámci.

S konkrétním daným povoláním souvisí rovněž kompetence, které lze souhrnně označit jako znalosti a dovednosti, které v průběhu studia, ale i profesní dráhy člověk získává a která jsou uplatnitelná na trhu práce v rámci vykonávané pracovní činnosti a v rámci uplatnitelnosti na trhu práce hrají takto klíčovou roli. Lze rozlišit dva typy kompetencí (Úlovec, 2014, s. 8-9):

1. Profesní kompetence: jedná se o znalosti a dovednosti, které jsou získané v průběhu studia a praktickými zkušenostmi a velmi úzce se váží ke konkrétním odborným činnostem. Osvojení těchto kompetencí činí jedince způsobilým vůbec vykonávat určitou profesi nebo povolání v rámci vystudovaného oboru
2. Klíčové kompetence: jedná se o dovednosti a znalosti, které jsou univerzálně uplatnitelné, nemusí se takto vztahovat ke konkrétní vykonávané profesi. Dají se využívat i ve sférách běžného života a jsou zcela nezávislé na vystudovaném oboru a oborové profilaci jedince. Lze je chápat jako přenositelný a multifunkční soubor znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobnostní rozvoj jedince a jeho zaměstnatelnosti na trhu práce. Jejich osvojení přitom je velmi dlouhodobou záležitostí a pokračuje i po skončení vzdělávání na školách a dotváří se v dalších etapách lidského života.

Oproti povolání je zaměstnání dle Svobodové (2015, s. 36-37) možno chápat jako institucionalizované povolání, které je zde dáno systémem rolí v tržní ekonomice a legislativně daným pracovním úvazkem. Zaměstnání je takto možno vnímat jako smlouvu mezi zaměstnancem a jeho zaměstnavatelem. Zaměstnání zde může být bez vazby na povolání a profesní kvalifikaci u daného člověka.

Zaměstnání Vágnerová (2012, s. 317) definuje tak, že je „*prostředkem pro dosažení něčeho žádoucího. Vzhledem k preferovanému cíli může být motivace různá:*

- *Potřeba peněz,*
- *Potřeba společenského úspěchu, ocenění a prestiže,*
- *Potřeba osobního rozvoje, zlepšování znalostí a dovedností, které jsou s touto činností spojeny,*
- *Potřeba osobně atraktivní činnosti. Člověka za těchto okolností uspokojuje jeho práce sama o sobě, bez ohledu na její ekonomický či sociální přínos.“*

4.3 Volba povolání

Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 274) volbu povolání definují jako proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka. Volba povolání je součástí celkového vývoje osobnosti, v němž hlavní roli hrají rozhodovací procesy.

Dle Ďurišové (2015, s. 115) je možno „*kariérovou volbu a s ní související rozhodovací proces lze chápat jako výslednici interakce mezi jednotlivcem a kulturním systémem, který se reprodukuje prostřednictvím socializace. Socializační procesy ovlivňující volbu další vzdělávací dráhy u dospívající mládeže se odehrávají jak v rodině, tak ve škole*“.

Hlad'o (2012, s. 11) uvádí, že volba povolání je jednou z nejdůležitějších rozhodnutí v životě člověka, jelikož determinuje individuální vzdělávací trajektorie žáků, ale rovněž má vliv i na riziko exkluze v dimenzi ekonomické, individuální, skupinové nebo prostorové. To, aby zvolená vzdělávací dráha odpovídala možnostem a zájmům člověka, je podstatné pro jeho zdravý rozvoj, jeho individuální spokojenost, úspěšnost a využití vlastních potenciálů.

Mojžíšek (1981, s. 174-175) rovněž uvádí, že správná volba povolání má na život člověka velmi výrazný vliv a výrazným způsobem ovlivňuje jeho budoucí život. Pokud se člověk zabývá povoláním, ke kterému má předpoklady být vyrovnanou osobností a to navíc ještě s jistým pocitem samostatnosti a s vnímáním své společenské hodnoty, která zde vychází ze smysluplnosti a důležitosti dané vykonávané práce, pak jsou u něj rovněž i předpoklady k tomu, že bude tento člověk vést vyrovnaný rodinný život, ve kterém je schopen zabezpečit svou rodinu. Pokud tomu však není, pak se u člověka objevuje jistá míra disharmonie možností a povinností, dále je to jeho nespokojenost s prací, nejistota, neklid, více konfliktních situací a rovněž se mohou rozvinout i pocity méněcennosti.

Volba povolání je takto velmi důležitým mezníkem v životě člověka a je nutno k ní přistupovat s rozmyslem. Volba povolání však není nikdy něčím, o čem by se člověk rozhodoval náhle bez rozmyslu.

Podle Suppera (in Vašutová, 2005, s. 81) existují při volbě povolání čtyři vývojová stadia, ke kterým takto patří:

- První stadium - fantazie: první představy o povolání existují již v raném dětství a to nejméně od první třídy základní školy. Děti si sebe samy představují v takovém povolání, které je zrovna v souladu s jejich fantazií. Nemyslí však na skutečnosti, které jsou s tímto povoláním spjaty, tedy na ně-

jaké dovednosti, znalosti, které by k výkonu konkrétního povolání měly splňovat.

- Druhé stadium - zájem: v době, kdy děti postupují dalšími ročníky základní školy, přecházejí z fantazie k zájmu. Děti jsou v tomto stadiu přitahovány povoláními, která v jejich očích ztělesňují věci, které jsou pro ně něčím zajímavým.
- Třetí stadium - schopnosti: jedná se o období kolem čtrnácti až patnácti let věku, kdy pro děti začínají být rozhodující při volbě povolání vlastní schopnosti, objevuje se u nich tendence k tomu, aby zamítaly ta povolání, která jsou zjevně buďto nad nebo pod úrovní jejich schopností, jejich volba se blíží nějaké realitě možnostem, které oni sami mají.
- Čtvrté stadium – ohledávání - kolem věku dvaceti let dospívající už podnikají praktické pokusy prvních podání žádostí o zaměstnání a zjišťují další skutečnosti z pracovního života.

Je však nutno dodat, že všechna tato stadia jsou u každého jednotlivce individuální a může nastat například i to, že člověk i ve dvaceti letech je stále ve stadiu fantazií, které je spojeno s raným dětstvím.

4.4 Kariérové poradenství na školách

Tím, aby si člověk mohl vhodně zvolit své budoucí povolání a nastoupit na vhodnou střední školu, která takto žáka připravuje na svou profesní dráhu, se zabývá kariérové poradenství, které mimo jiné probíhá i na základních školách. Hlad' o (2012, s. 18) uvádí, že kariérové poradenství je na školách zajišťováno poradenskými pracovníky školy, kterými jsou především výchovní poradci a v rozšířené podobě na něm participují i psycholog a školní speciální pedagog, ale rovněž například i třídní učitel a učitelé tematického okruhu Svět práce.

Kariérové poradenství je dále zařazeno i na středních školách, kdy se jedná o průřezové téma Člověk a svět práce, které v obecné rovině spočívá v osvojování nejdůležitějších dovedností, které souvisejí s uplatněním žáků ve světě práce a vybavování žáků těmi kompetencemi, které by jim měly pomoci s rozhodováním o další profesní a vzdělávací orientaci, při vstupu na trh práce a při uplatňování svých pracovních práv (Hlad' o, 2012, s. 65).

4.5 Perspektivní orientace a motivace

Perspektivní orientaci Pavelková (1990, s. 39) vymezuje jako „komplexní, relativně autonomní psychický předpoklad k aktivní strukturaci budoucnosti. Projevuje se mimo jiné v tom, že si jedinec klade vzdálenější cíle a usiluje o jejich dosažení. Základ perspektivní orientace tvoří kognitivně zpracovaná potřeba strukturace budoucnosti“.

Podle Heluse (1982, s. 153) má perspektivní orientace velký význam pro přechod jedince od vývoje, kdy dochází k jeho ovlivňování zvnějšku, k vývoji, který si řídí a reguluje již člověk samostatně. Pokud je člověk perspektivně orientovaný, pak projektuje ze své vlastní vnitřní potřeby svou vlastní budoucnost, rovněž si vytyčuje cíle, kterých chce ve svém životě dosáhnout, přizpůsobuje k tomuto svůj čas a ve jménu toho, co seberozvojového plánuje, uzpůsobuje sebe sama k vyšší rozvojové kvalitě své vlastní osobnosti.

Podmínky pro rozvoj perspektivní orientace jsou Pavelkovou (1990, s. 79- 80) charakterizovány tak, že předpokládají určitý stupeň rozvoje člověka a to po stránce motivační a kognitivní. Motivační stránka je zakládána již v raném věku dítěte a souvisí tak s rozvojem vnímání času, musí však dojít k vytvoření tolerance ke vzdálenější odměně, ke zvýšení vytrvalosti v těch činnostech, které vedou k naplnění cílů až po nějakém čase, dále k utvoření relativně stabilního systému zájmového zaměření a to na základě individuální hierarchie potřeb, které u člověka rozhodují o obsahu jeho perspektiv a musí rovněž dojít i k rozvoji potřeby strukturace budoucnosti. Rozvoj specifických kognitivních procesů zahrnuje v sobě rozvoj vnímání, myšlení, pozornosti, paměti a fantazie.

S perspektivní orientací je spojen rovněž motiv a motivace. Smékal (2002, s. 260) uvádí, že má motiv dispoziční charakter, ale rovněž ve vědomí člověka může vystupovat i představa žádoucího cíle, která zde plodí touhu nebo přání se tomuto cíli nějak přiblížit. Motivem ale může být i obraz nějakého nebezpečí, které člověka podněcuje k útoku nebo naopak k úniku od takové situace. Za příčinu činností a jednání člověka se považují snahy, které jsou realizovány jako proces chtění a motivy se v současné psychologii označují pojmem potřeba.

Potřeba je rovněž dle charakteristiky Nakonečného (1995, s. 125) základní formou motivu a je to reakce na určitý deficit v oblasti biologické nebo sociální.

Teorií potřeb se zabýval mimo jiné Maslow, který je však známý svou teorií lidských potřeb. Potřeby podle jejich důležitosti rozděluje následujícím způsobem: (Plháková, 2003 s. 369):

- fyziologické potřeby: zde patří takové potřeby, jako je žízeň, hlad, sex, spánek, mnohé z těchto potřeb jsou homeostatické, tedy udržující rovnováhu v životě člověka,
- potřeby bezpečí a jistoty: zde patří takové potřeby, ke kterým se řadí především pocit jistoty a stability, spolehnutí se na něco nebo na někoho, osvobození se od nějakého strachu, úzkosti a chaosu, rovněž sem lze zařadit i potřeba struktury, řádu, zákona, norem, mezí nebo ale i silného ochránce,
- potřeby lásky, náklonnosti: zde můžeme zařadit takové potřeby jako je potřeba někam patřit, být něčeho součástí, být přijímán někým,
- potřeba uznání: jedná se o potřebu po dosažení úspěšného výkonu anebo dosažení prestiže
- potřeba seberealizace: zde patří potřeba sebenaplnění, uskutečnit ve svém životě své možnosti
- potřeby vědění, porozumění a estetické potřeby, tyto tvoří vrchol pyramidy potřeb.

Maslow předpokládá, že všechny potřeby u člověka existují a to souběžně. K naplnění potřeb vyšších je však zapotřebí, aby byly naplněny potřeby nižší. Zároveň však nepředpokládá, že by při dosažení potřeby vyšší již nebylo pocíťováno jako důležité uspokojit potřebu nižší. Neuspokojená potřeba však má v lidském organismu tendenci vládnout a dominovat a lidské chování je určováno těmi potřebami, které jsou u člověka neupokojeny a to i v případě, že jejich relativní síla slábne tak, jak se pohybujeme od uspokojování potřeb nižších k potřebám vyšším (Dvořáčková, 2012, s. 40).

4.6 Nezaměstnanost a nezaměstnaní

Mezi nezaměstnané Wildmanová (2005, s. 115) zahrnuje takové lidi, kteří jednak nejsou zaměstnaní, ale na druhé straně si práci aktivně hledají, případně čekají, až se mohou zpátky do práce opět vrátit. Nezaměstnaností nejsou ohroženy všechny skupiny stejně a k rizikovým skupinám patří především ženy, mladiství a absolventi škol, handicapované skupiny nebo lidé v předdůchodovém věku. Nezaměstnanost postihuje rovněž častěji lidi s nižším vzděláním a kvalifikací a je diferencována podle profesí i z hlediska teritoria.

Mareš (1994, s. 16) však uvádí, že ne každý, kdo pracuje je zaměstnaný a ne každý, který nepracuje, je nutně nezaměstnaný. Toto souvisí například s tím, že se zaměstnání vztahuje ke konkrétní práci, která je vykonávaná na základě smlouvy a zahrnuje i materiální odměnu za její výkon. Domácí péči, vzájemnou výpomoc, dobrovolnou práci a podobně a jejich ztrátu nelze vnímat jako nezaměstnanost a hlavním kritériem zde je nemít placenou práci. Kritériem pro vymezení nezaměstnanosti je současné splnění následujících podmínek:

1. osoba je schopna práce, schopna vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu ale i osobní situaci
2. osoba chce mít zaměstnání, a to v dané chvíli, ale
3. osoba je i přes tuto svou snu v daný okamžik nezaměstnaná a nenalézá přiměřené zaměstnání.

Důsledky nezaměstnanosti mohou být vnímány v různých rovinách, a to nejen v ekonomické, ale rovněž v oblasti sociální, kdy nezaměstnanost má dopady na sociální situaci člověka, jeho chování ale i postoje k životu a rovněž na společenský život člověka. Sociální důsledky můžeme dále dle něj třídit do následujících kategorií (Krebs, 2010, s. 316-317):

- Životní úroveň: ztráta zaměstnání má negativní vliv na příjem, a pokud trvá tento stav dlouhodobě, vede k chudobě, k redukci sociálních kontaktů a k sociálnímu vyloučení.
- Rodina: nejedná se jen o snížení příjmu, ale vede rovněž k narušení denních rodinných zvyklostí, mění pozici a autoritu nezaměstnaného v jejím rámci, může však i rozbít partnerské vztahy, ovlivňuje sňatečnost i porodnost, dochází k omezení sociálních kontaktů rodiny, ale dokonce i k omezení její výchovné funkce.
- Strukturace a vnímání času: nezaměstnanost narušuje obvyklý denní režim, mění vnímání času a časovou strukturu dne. Čas přestává hrát důležitou roli, ztrácí svůj obsah a je vyplňován nudou a pasivními nebo dokonce společensky nežádoucími jevy. Narušení struktury dne je nebezpečné u mladých lidí, kteří dosud ještě nemají zažitý časový režim s pracovními návyky.
- Fyzické a psychické zdraví: nezaměstnanost bývá často traumatizující. Znamená ztrátu sociálního statusu, prestiže, která je spojována s určitými osobními charakteristikami a dispozicemi. Může vyvolávat pocity nepotřebnosti, neužitečnosti, neschopnosti, životního selhání, snížení sebedůvěry. Rovněž stres, který je s nezaměstnaností vázán, negativně ovlivňuje

zdraví člověka a často se mění i míra onemocnění imunitního, cévního, mozkového i kardiovaskulárního systému, psychických onemocnění a obtíží.

4.7 Adolescence

Termín adolescence je odvozen od latinského slova *adolescere*, což znamená dorůstat, vyspívat, mohutnět a poprvé bylo použito již v patnáctém století a to jako termín, který označoval jednu z fází vývoje lidského života. V českém jazyce se pojem *adolescent* zaměřuje s pojmem *dospívající* nebo *dorost* a to v lékařských vědách anebo s širším označením *mládež*, což se objevuje především v pedagogice nebo v sociologii (Macek, 2003, s. 9).

Bilnárová (2003, s. 111) vnímá adolescenci, jako pro jedince náročné období, protože se jím ukončuje doba mezi dětstvím a dospíváním. U děvčat začíná adolescence kolem šestnáctého roku věku a u chlapců kolem sedmnáctého roku, ale koncem tohoto období se vývojové rozdíly mezi pohlavími vyrovnávají. Horní věková hranice se nedá přesně stanovit, protože je ovlivněna velkou řadou skutečností, kdy v industriální společnosti jsou na požadavky na dospělost náročnější než v jednodušších společnostech a přechod do dospělosti se takto může posouvat do vyššího věku. Je provázen i rozpory mezi povinnostmi, které jsou na dospívající kladeny k tomu, aby se zařadili do společnosti a nároky adolescenta na dospělé, ke kterým patří to, aby mu ponechali plný prostor pro rozvoj svých osobních předpokladů a sklonů.

Adolescenci je možno vnímat jako období, které je mezi dětstvím a dospělostí, je to dospívání i mládí současně. Od ostatních vývojových etap se liší ve svých specifických a zároveň je i samo v sobě vnitřně diferencované. Vzhledem k období, které adolescence vymezuje, je vhodné toto rozdělit na následující tři jeho fáze (Macek, 2003):

1. Časná adolescence, která se odehrává v období mezi 10. (u některých autorů mezi 11.) rokem a trvá přibližně do 13 let.
2. Střední adolescence, která zahrnuje období mezi 14. a 16. rokem člověka.
3. Pozdní adolescence, která označuje období od 17. do 20. let věku člověka, ale případně i mnohem déle.

Vágnerová (2012, s. 32) dělí adolescenci na ranou, která zahrnuje období od 11. do 15. let věku jedince a pozdní, která je od 16. do 20. roku života. V rané adol-

escenci dochází k pohlavnímu zrání a ke změně fyzické konstituce člověka, a který se stává podnětem pro změnu sebepojetí chování okolí. Dochází i ke změně způsobu myšlení, které je již schopno uvažovat abstraktně a to i o variantách, které reálně neexistují. Hormonální změny stimulují emocionální prožívání, jehož výkyvy mají jak subjektivní, tak i objektivní dopad a mohou tak ovlivňovat aktuální hodnocení dospívajícího. Starší pubescenti se snaží jak o vymezení od dětí, tak rovněž i od dospělých a tuto svou potřebu demonstrují úpravou svého zevnějšku, specifickým životním stylem, zájmy nebo hodnotami. Důležitým mezníkem je ukončení povinné školní docházky.

Pozdní adolescenci Vágnerová (2012, s. 253-254) stručně charakterizuje následujícími důležitými proměnami:

1. Dochází k prvnímu pohlavnímu styku.
2. Dále toto období charakterizují dva významné sociální mezníky, kdy první je ukončení povinné školní docházky a přechod na střední školu a druhým je dovršení přípravného profesního období a následný nástup do prvního zaměstnání, hranicí je zde ekonomická samostatnost, které dosahují nejdříve učni a nejpozději vysokoškoláci.
3. Dosažení plnoletosti, která není pouze charakteristická jako plná právní způsobilost, ale funguje zde jako jeden ze sociálních mezníků dospělosti.

Pozdní fáze adolescence je zaměřena na hledání a rozvoj vlastní identity, která by u člověka byla subjektivně, tedy jím samým přijatelná a částečně alespoň odpovídala jeho představám. Tato snaha se projevuje především vlastním sebepoznáním, které se uskutečňuje v rámci vrstevníků, kteří jsou v tomto období pro jedince velmi důležití. Vrstevnické skupiny umožňují adolescentovi se základně sebevymezit. Pokusem o sebedefinování je i experimentace s partnerstvím, kdy se adolescent projikuje do svého protějšku a získává tímto užitečné informace pro sebe sama (Vágnerová, 2012, s. 371).

Základním vývojovým úkolem v adolescenci je i dosažení identity. Prostřednictvím své identity člověk vnímá svět autonomně, koherentně a zodpovědně. Ani v adolescenci však identita není hotovou a definitivně utvořenou strukturou a je spojena s procesem sebepoznání. Je proto pro člověka důležité uvědomit si kontinuitu vlastního života, dokázat si propojit svou minulost a přítomnost s představou vlastní budoucnosti, dále s možnostmi, které člověk má a sloučit toto vše do podoby smysluplného celku. Dosažení vlastní identity je velmi individuální a odkládání ve spojení s explorační, tedy se zkoumáním, znamená především výzvu a příležitost, ale rovněž v sobě nese i určitou míru rizika. Nedostatečný prostor a nízká příleži-

tosti k hledání a nalezení vlastní identity a tímto začlenění se do světa dospělých, může vést k negativním cestám hledání vlastní identity, ke kterým může patřit například delikvence, užívání drog, promiskuita, sekta a podobně (Nielsen, Sobotková a kol., 2014, s. 31).

Identita se dle Říčana (2014, s. 216-217) formuje od dětství a trvá, dá se říci, po celý lidský život. Na druhou stranu právě v adolescenci se jedná o základní úkol, který potřebuje člověk v tomto období dořešit. Jedná se o vrchol zápasu o vlastní identitu. Je to takto obdobím budování identity, zápas o ni se svým okolím, ale i se sebou samým. Je to zápas obtížný a to především pro ty osoby, kterým se nepodařilo dobře splnit přecházející úkoly v minulých obdobích. Rovněž je toto složité i pro příliš citlivé a tvořivé mladé lidi, kteří nemohou jen tak lehce vplout do dospělosti, kteří odmítají vyšlapané cesty, kteří mají odvahu pochybovat o konvencích a to i o těch, které jsou pro společnost nejposvátnější. Složitě je to rovněž u těch mladých lidí, kteří potřebují všechno sami objevit a vyzkoušet si.

Bilnárová (2003, s. 111) upozorňuje, že vytváření pocitu identity je spojováno s takovými otázkami, jako kdo jsem, co umím, kam směřuji, jak mě hodnotí druzí, anebo jaké role zastávám. Adolescent experimentuje s rolemi, které hraje v různých sociálních skupinách a situacích a díky tomu získává potřebnou zkušenost s různými způsoby chování. Proces vytváření identity je charakteristický tím, že probíhá již od dětství a jedná se takto o neustálé revidování uvědomění se reality a sebe a to vzhledem k sociální skutečnosti. Jedná se takto o subjektivní pocit vlastní kontinuity a totožnosti a uvědomění si vlastních možností, schopností, ale i způsobů uvažování. Adolescent různě experimentuje s různými alternativami chování a získává tak zkušenost s reakcemi, které jsou odezvou na jeho chování, díky čemuž si upevňuje takové způsoby jednání, se kterými byl úspěšný a které posílily jeho sebehodnocení a ustupuje od těch, které tento efekt neměly. Tímto způsobem získává postupně svou vlastní identitu, tedy typičnost ve svých reakcích.

Macek upozorňuje (2003, s. 36), že v pozdní adolescenci většina jedinců dokončuje svou profesní přípravu na středních školách a dále se snaží najít si své první zaměstnání. Zde se posiluje sociální aspekt identity, tedy potřeba někam patřit, na něčem se podílet a něco společného sdílet. Více než kdy v předešlých obdobích se adolescenti zabývají svou osobní perspektivou, uvažují o svých budoucích cílech a plánech a to jednak ve vztahu ke své budoucí profesi, tak ale rovněž v oblasti partnerských vztahů. Šíře změn v tomto období závisí především na tom, jak moc dospívající sami časují své dospělé role, tedy zda se připravují na vzdělá-

vání na vysoké škole, nebo na ekonomické osamostatnění v podobě nástupu do zaměstnání, nebydlí s rodiči, uzavírají manželství nebo se sami stávají rodiči.

U adolescenta dochází, jak uvádí Vágnerová (2012, s. 379- 387) ke změnám v jeho uvažování, kdy Piaget toto období nazval jako období formálních logických operací a dospívající je již schopen uvažovat hypoteticky a to o různých možnostech a to i těch, které reálně ani neexistují nebo jsou skoro nepravděpodobné. Tyto změny v uvažování se projevují i ve vztahu k základním psychickým potřebám a to v následujících oblastech:

- Potřeba jistoty a bezpečí: je vázána na minulé prožitky, ale rovněž i na současnost, adolescenti však rovněž vnímají v tomto kontextu i svou budoucnost, kterou si mohou představovat jako přijatelnou, ale rovněž i jako nejistou nebo dokonce ohrožující a pouhé uvědomění si mnoha možností, které existují, může být důvodem ke ztrátě dřívějšího pocitu jistoty.
- Potřeba seberealizace: v období adolescence nabývá velmi na svém významu, protože si člověk začíná uvědomovat své vlastní možnosti a svou případnou perspektivu. Seberealizace se rozšiřuje z přítomnosti na budoucnost a není zaměřena jen na nějaký aktuální úspěch, ale je zde již přesah do budoucna. I z tohoto důvodu nebývá již nějaký dílčí aktuální úspěch vnímán adolescentem za důležitý, jelikož naopak současná nespokojenost může být dále kompenzována dobrými výsledky v budoucnosti. Odkládání toho, co je vnímáno jako nerealizovatelné, je v tomto období naprosto běžnou obrannou reakcí. Na druhou stranu již člověk ví, že uspokojení, které mu přináší dobrý výkon, nemusí být na dlouho, mohou nastat v budoucnu nějaké překážky a člověk si tak nemůže být nikdy jist, jak dlouho se mu bude dařit stejně dobře, jako je tomu v současné chvíli.
- Potřeba otevřené budoucnosti: teprve v období adolescence má nějaký smysl, přesah nějaké konkrétní reality a formování nejrůznějších možností, může fungovat jako otevření nové perspektivy. Budoucnost začíná mít již nějaký konkrétní subjektivní význam a to právě tehdy, pokud o ní jedinec začíná účinněji uvažovat.

U adolescentů se stále prodlužuje časová perspektiva, do motivačních struktur se dostává i řešení nadřazenějších a rovněž vzdálenějších problémů, které mají vztah k jejich budoucnosti. V tomto období dochází již k tomu, že dospívající začíná plánovat svou budoucnost. Nejdříve jsou plány o budoucnosti poněkud vágní, ale postupem času dochází k jejich stále větší propracovanosti. V kontextu tohoto si adolescenti začínají v tomto období uvědomovat, že některá jejich rozhodnutí bu-

dou mít dopad na jejich budoucnost, což se týká především volby jejich povolání. Perspektivní orientace je vede k uvažování o smyslu jejich vzdělání na základních a především středních školách a to v závislosti na rozvoji poznávacích procesů si začínají uvědomovat závažnost svých rozhodnutí do budoucnosti, což následně má vliv i na motivaci k učení a školní úspěšnost. Tyto změny v perspektivní orientaci mají zásadní vliv na jejich aktivní přístup k profesní budoucnosti (Hlad'ová, 2012, s. 45).

V motivačních procesech hraje u adolescentů stále větší význam především orientace na budoucnost a zaměření na určitý daný cíl, kterého chtějí v životě dosáhnout.

4.8 Volba povolání u adolescentů

Vendel (2008, s. 18) vnímá volbu povolání v tomto období za jeden z nejdůležitějších úkolů ze všech úkolů, které stojí před adolescenty v tomto vývojovém období, právě volba povolání pravděpodobně tím nejdůležitějším, ale zároveň i nejtěžším. Středoškolské vzdělávání je prakticky přípravou na budoucí povolání a po adolescenci, první směrové volbě u většiny mladých lidí začíná vlastní kariérový vývoj. Je zároveň i součástí celkového vývoje osobnosti a potíže při něm souvisí s osobnostními a vzdělávacími problémy. Zároveň mohou být potíže v této oblasti příčinou mnohých problémů v dalším životě člověka, a to například v oblasti nespokojenosti s výběrem dalšího vzdělávání na vysoké škole nebo s výběrem vhodného povolání, což dále může souviset i s nízkou pracovní výkonností ale i s častými změnami zaměstnání.

Až do věku pubescence je dle Langmeiera a Krejčíkové (2006, s. 159) volba povolání pro člověka předmětem fantazijních představ, která není v souladu s vlastními schopnostmi, které jsou pro danou konkrétní práci potřeba. Toto se mění kolem jedenáctého roku věku, kdy si dítě začíná srovnávat svá přání se skutečností. Tehdy už ví, že musí brát v úvahu své vlastní schopnosti, školní prospěch, podmínky přijetí do konkrétního učebního oboru nebo na školu a rovněž i pracovní požadavky. V tomto období si již všímá osob, které vykonávají určitou pracovní činnost a staví si je jako objekty své budoucí profesní dráhy.

Nickel (in Vašutová, 2005, s. 80) rozlišuje tři typy volby povolání, kterými jsou:

1. Typ A: Tento typ řídí volbu svého budoucího povolání dle přání a rozhodnutí svých rodičů nebo případně jiných významných dospělých, anebo podle prakticky nahodilých vnějších skutečností a to vše bez nějakého svého zřetele na své vlastní zájmy a sklony. Nelze zde v pravém slova smyslu vlastně hovořit o volbě povolání, protože pasivní podřízení se je v tomto typu převažující.
2. Typ B: Jedná se zde o typ, který představuje střední pozici, při které mají dospívající určitá svá vlastní přání, ale jejich představy jsou mnohdy nejasné, anebo nepevné, určují spíše nejen nějakou obecnou širokou orientaci, nejsou ale v zásadě cíleny na určité konkrétní povolání. Povolání je voleno pod vlivem různého silného tlaku okolí. Typ B je nejvíce zastoupený a tvoří jej přibližně 50 % dospívajících.
3. Typ C: Tento typ řídí svou volbu podle osobního plánu, který je zde založen na cílech vlastního života a to často promyšlených po delší dobu. Typ C tvoří jedinci, kteří jsou zpravidla iniciativní, rozhodní, cílevědomí a to se silnými seberealizačními tendencemi.

Postupnou transformací společnosti dochází podle názoru Farkové (2009, s. 40-41) při volbě povolání k následujícím trendům:

- Rodina vyvíjí tlak na volbu předprofesní přípravy u svého potomka a sleduje budoucí monetární zisky, ale vůbec při tom nerespektuje schopnosti dítěte a to jak v pozitivním, tak rovněž v negativním slova smyslu.
- Volba předprofesní přípravy je ovlivněna i lokální nabídkou školské sítě a rodina se orientuje při výběru i na finanční i jinou zátěž, kterou pro ni škola může mít, předpoklady dítěte však zde nejsou pro rodinu nějakou podmínkou, něčím důležitým.
- Rodina volí předprofesní přípravu svého potomka dle současného svého sociálního statusu a to v očekávání jeho udržení nebo dokonce posílení svými potomky. Předpoklady dítěte jsou opět okrajovou záležitostí, která nemá zásadní vliv.

Hlad'ová (2007, s. 21) vnímá i to, že mimo rodičů hrají klíčovou roli rovněž i školy, které pomáhají žákům a studentům v tom, aby si uměli vhodně vybrat své povolání, které by bylo reálné a bralo v úvahu všechny potřebné dovednosti a schopnosti, kterými je žák disponován. Působení školy je zaměřeno především na soustavné rozvíjení vlastností a schopností, ke kterým je žák nadán a která jsou zde významná pro budoucí výkon povolání. Škola rovněž nabízí potřebnou pomoc při volbě dalšího vzdělávání a následně profesi. Dosažení tohoto je zabezpečeno sys-

tematickým vzděláváním, poskytováním důležitých informací a potřebným poradenstvím při volbě povolání.

Nedostatečná připravenost k volbě povolání v sobě zahrnuje následující překážky (Hlad'ová, 2012, s. 46).

1. Nízká motivace k volbě povolání a to z důvodu, že vzdělání a práci nevnímají žáci jako něco, co je pro ně důležité, nevnímají ji jako důležitou součást svého života, nebo dokonce se domnívají, že události člověka nakonec dovedou samy ke správné volbě a není z tohoto důvodu takto zapotřebí, aby nerozhodováním o budoucím povolání dostatečně a systematicky zabývali.
2. Nerozhodnost, která je dána neschopností nebo odmítáním činit nějaká důležitá nebo dokonce jakákoli rozhodnutí nebo potřebou podpory a potvrzení správnosti vlastního rozhodnutí. Rovněž se může jednat i o tendenci se vyhýbat závazkům anebo u nich může být i strach z neúspěchu.
3. Chybné domněnky, tedy jakési iracionální očekávání jedince, což může být například přesvědčení, že existuje nějaká ideální volba povolání, která splňuje všechny požadavky a kritéria daného jedince.

Vašutová (2005, s. 80) uvádí, že v období dospívání se utváří profesionální Já, kdy se jedná o dosažení výrazu souladu zralé motivace a schopností, které jsou potřebné pro danou možnou profesi. Rozhodování pro adolescenta je velmi složité, protože mnoho dospívajících není ještě pro zodpovědnou volbu dostatečně vyžralých. Mnohé speciální schopnosti ještě nejsou zcela vytvořeny a teprve se formují. Reálné plánování vlastní budoucí kariéry je založeno nejprve na vlastních představách a snech o budoucím povolání a vlastním uplatnění. Zralejší přístup přitom mají spíše chlapci než dívky. Rovněž velká část dospívajících se nemůže při své volbě vymanit ze široké zájmové sféry.

Jak upozorňuje Bilnářová (2003, s. 116-117), volba povolání spadá do osmnáctého roku člověka, kdy mnohé předpoklady pro danou profesi ještě nejsou zcela zřejmé. Rovněž se často střetává zájem dospívajícího a rodičů, kteří jsou stále představiteli postojů celé společnosti. Výsledkem tohoto střetu pak mohou být důvody pro určitou volbu povolání, které mohou zahrnovat jednak pasivní se podvolení přání a rozhodnutí rodičů, při kterém je jedinec pasivní a podvolí se, protože on sám je tak nevyhraněný, že to oslabuje jeho aktivní prosazení se. Dále se může stát, že jedinec má určitá svá přání a zájmy, ale jeho představy jsou nejasné, nevyhraněné a z tohoto důvodu volí částečně i pod vlivem vnějšího tlaku. Poslední

možností je to, že daný jedinec má již dlouhodobý vyhraněný životní cíl, kdy volba daného povolání je jejím logickým vyústěním.

Bilnárová (2003, s. 117) uvádí, že rozhodnutí o povolání bývá obtížnější u chlapců než u dívek a to z několika důvodů. Tlak na profesionální orientaci je u chlapců vyšší, protože by jejich volba měla být taková, aby se stali ekonomicky nezávislí a měli vyšší status ve společenské hierarchii. Dalším tlakem je rodičovské očekávání v profesionální úspěšnosti, kdy jsou chlapci vnímáni jako pokračovatelé rodinné tradice, anebo dokonce jako objekt promítaných nesplněných přání rodičů. U děvčat se oproti tomu očekává spíše dobré plnění role mateřské a partnerské a požadavky na kvalitu a úroveň profesionální přípravy jsou v tomto smyslu spíše druhořadé.

Vágnerová (2012, s. 369) dále sděluje, že na konci povinné školní docházky je většina dospívajících motivována k usilovnější práci potřebou získat lepší známky a dostat se na požadovaný učební obor nebo střední školu. Jakmile daného cíle dosáhnou, ztrácí tento motiv svůj význam. Adolescenti si své intelektuální kompetence potvrdí přijetím do nějaké školské instituce, která reprezentuje i budoucí profesní roli. Úspěšnost v roli studenta nebo učně má jiný význam, než měla pro žáka základní školy. Předpokládaná hodnota vzdělání jako prostředku k dosažení lepší profesní role a větší sociální prestiže není jednoznačná. Vyšší sociální status a zejména dobré ekonomické postavení na kvalitě vzdělání mnohdy vůbec nezávisí, o školní úspěšnosti nemluvě. Z hlediska jeho budoucího uplatnění či ekonomických výhod jsou známky zcela bezvýznamné. Vzhledem k tomu je motivace ke školní práci u učňů i středoškoláků (s výjimkou potencionálních uchazečů o studium na vysoké škole) poměrně slabá“.

Svou budoucnost začínají, jak upozorňuje Drahoňovská, Šťastnová (2012, s. 36), studenti středních škol již plánovat v předposledním ročníku svého studia, kdy se jedná přibližně o více jak polovinu studentů. Při svém rozhodování o dalším vzdělávání nebo o profesní dráze se rozhodují sami podle sebe a potom mají na toto vliv i jejich rodiče. Do určité míry se však nechají ovlivnit i svými kamarády. Nejmenší vliv pak na tuto oblast má institucionalizovaná forma poradenství, tedy školní psychologové, výchovní poradci nebo odborníci z úřadu práce. Studenti, kteří chtějí dále pokračovat ve vzdělávání, považují za důležité to, aby si po absolvování dalšího vzdělávání našli práci, která je bude bavit a i studovali obor, který je bude zajímat a který je připraví na budoucí povolání a našli si dobře placené zaměstnání. Zároveň kritériem pro volbu je i to, aby obor byli schopni dokončit. Pokud žáci středních škol již nechtějí dále pokračovat v dalším vzdělávání, pak je to

především z důvodů, že chtějí vydělávat peníze, chtějí se osamostatnit od svých rodičů, chtějí začít pracovat anebo chtějí cestovat.

Spokojenost s volbou oborů je velmi důležitým aspektem, který se však plně projeví až po absolvování střední školy. Z výzkumu Trhlíkové, Vojtěcha a Úlovcové (2008, s. 29), kteří prováděli šetření mezi absolventy středních škol tři roky po ukončení studia bylo zjištěno, že existují značné rozdíly mezi vyučenými a absolventy středního odborného vzdělávání s maturitou. Nejméně spokojeni jsou se svou volbou vyučení, kde je dost vysoká nespokojenost a to jak s typem vzdělání, tak i zvoleným oborem a skoro polovina vyučených by svoji studijní volbu změnila a na základě vlastních zkušeností by volila spíše maturitní obor a s odstupem tří let by si opětovně zvolilo stejný obor pouze mírně nadpoloviční většina, tedy 53% absolventů. U absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem je spokojenost s oborem rovněž podobně nízká, ale spokojenost s typem vzdělání vyjádřilo 58% absolventů. Absolventi maturitních oborů SOŠ jsou se zvoleným typem vzdělání nejspokojenější a převážná většina by si zvolila stejný typ studia a spokojenější jsou rovněž i se zvoleným oborem.

4.9 Vstup absolventů na trh práce

Přechod mezi vzděláním a profesní přípravou považuje Trhlíková (2014, s. 7) za fázi pro každého člověka velmi náročnou, která významným způsobem formuje následující pracovní dráhu. Úspěšný přechod na trh práce je formativní po celou pozdější kariéru, ale i celkový život. Přechod můžeme definovat z hlediska absolventů za období měnícího se statusu, během kterého se mladí lidé přesouvají z celodenního vzdělávání do stabilního postavení na trhu práce. Tento jejich přechod je dokončen v okamžiku, kdy člověk získá stabilní zaměstnání. Z makroekonomického hlediska je období přechodu ukončeno tehdy, když je míra kohorty u mladých lidí stejná, jako je nezaměstnanost kohorty dospělých. Přechod ze školy do zaměstnání je v obecné rovině ovlivňován školskou soustavou, především pak diferenciací mezi odborným a všeobecným vzděláním a charakteristikami trhu práce.

Úlovec (2014, s. 22) se domnívá, že absolventi škol nabízejí své schopnosti a dovednosti na trhu práce, kde se snaží prosadit. Trh práce je založen na vztahu zaměstnavatele, který je zde kupujícím subjektem a pracovní síly, která nabízí sebe

sama, své schopnosti a dovednosti. Zaměstnavatel se snaží za co nejnižší možnou cenu najít na potřebné pracovní pozice kvalifikovanou pracovní sílu, aby takto eliminoval své ztráty. Na druhou stranu pracovní síla se na trhu práce snaží své schopnosti a dovednosti prodat za co nejvyšší, minimálně však za přijatelnou cenu a to ve své snaze nalézt na pracovním trhu zaměstnání.

Způsoby přijímání absolventů do zaměstnání závisí podle názoru Trhlíkové (2014, s. 7-8) na informacích, které mají zaměstnavatelé o kvalifikacích absolventů a rovněž o míře, v jaké jsou tyto kvalifikace definovány a standardizovány. Pokud jsou vazby mezi vzdělávacím systémem a trhem práce slabé, a ani zaměstnavatelé nemají potřebné a dostatečné informace o obsahu kvalifikací, pak zaměstnavatelé dávají přednost při uzavírání pracovních poměrů přednost pracovníkům z praxe před čerstvými absolventy. V tomto případě vstupují absolventi na externí trh práce a snaží se získat přístup na interní trh práce, na který jsou pracovníci, kteří stojí mimo podnik přijímáni jako nekvalifikovaná pracovní síla a k posunu na kvalifikovanější pracovní místo takto dochází až po určitém období profesní přípravy a to u daného zaměstnavatele. Na profesních trzích práce pak jsou pracovní místa již jasně definována a to pokud se jedná o jejich obsah a rovněž jsou konsistentní v jednotlivých podnicích a odvětvích. Zaměstnavatelé mohou ze získané kvalifikace odvodit, jaké kompetence absolventi získali.

Úlovec (2014, s. 9) se domnívá, že na základě znalostí a dovedností, které absolventi škol získali v průběhu svého studia, musí být sami absolventi schopni do určité míry reagovat na měnící se potřeby zaměstnavatelů a to v důsledku měnící se podoby trhu práce. Pouze tak jsou schopni se úspěšně prosadit v konkurenčním boji s dalšími zájemci o zaměstnání v daném svém oboru. Pokud tyto schopnosti a znalosti absolventi nemají, jejich šance na získání vhodného pracovního místa a prosazení se na trhu práce jsou nízké. Znalosti a dovednosti absolventů škol se z tohoto důvodu nutně musí co nejvíce přibližovat požadavkům možných zaměstnavatelů.

Jak uvádí Úlovec (2014, s. 22- 26) je pro samotné zaměstnavatele zaměstnávání absolventů spíše jen krajní řešení a jen 14% z nich přímo preferuje a takto tedy i přijímá absolventy škol a 12% zaměstnavatelů nepřijímá absolventy vůbec. Hlavním důvodem pro zaměstnávání absolventů je to, že tato skupina uchazečů o zaměstnání není nijak zatížena předchozími návyky, což je vlastně paradoxní situace, kdy na jedné straně vnímají jako výhodu to, že si mohou své zaměstnance zformovat sami, ale na druhou stranu jsou chybějící pracovní návyky vnímány jako zásadní handicap, protože absolventům trvá dále, než se plně zaškolí a stanou se

plnohodnotnými zaměstnanci. Dalším důvodem je vyšší potenciál absolventů z hlediska jejich dalšího vzdělávání, zvyšování kvalifikace a rozvíjení svých schopností a dovedností, dále jsou uváděny rovněž lepší znalosti v oblasti práce na počítači, flexibilita a jazykové dovednosti. Naopak za bariéru, která omezuje přístup k zaměstnání je nereálná představa o výši mzdy, pracovní době a pracovním zařazení. Závažnějším důvodem pro nepřijímání absolventu je nedostatek praxe, nedostatek pracovních zkušeností a nízká úroveň pracovní morálky a delší doba pro zaučení absolventa a přivyknutí pracovním návykům.

Trhlíková (2014, s. 3) upozorňuje, že nejtěžší vstup na trh práce mají zpravidla přímo čerství absolventi škol, kteří takto nemají prakticky žádné pracovní zkušenosti ani nějakou pracovní historii, která by jim ulehčila jejich příchod na trh práce. Kvůli tomuto jsou znevýhodněni, jednak co se týče jejich praxe, tak rovněž i důležitými pracovními kontakty, které by mohli absolventi využívat při hledání vhodného pracovního místa. Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro to, aby došlo k hladkému přechodu absolventů škol do pracovního života je silná a dobře fungující ekonomika a i z tohoto důvodu se právě příchod ekonomické krize v roce 2008 negativně podepsal jak v absolutním, tak i relativním zhoršení situace absolventů středních škol na trhu práce. Důvodem bylo to, že zaměstnavatelé nevytvářeli nová pracovní místa a nově příchozí absolventi takto měli značný problém se zaměstnat. Díky tomuto se absolventi škol ocitli v určitém bludném kruhu, kdy nedostatek pracovních míst omezil jejich možnosti k získání tak důležité praxe a na druhé straně absence této praxe a pracovních zkušeností jim snížila jejich uplatnitelnost. K tomuto nepříznivému stavu došlo i přesto, že podmínky pro absolventy by měly být výhodnější, a to z demografických důvodů, kdy dochází k poklesu osob v produktivním věku a zmenšování věkových kohort a možnosti prodloužit si přípravné období o terciární vzdělání.

Vzdělání ve vztahu k získání zaměstnání

Jedním ze zásadních předpokladů pro to, aby došlo u absolventa školy k hladkému vstupu na trh práce je získané vzdělání, které v moderních industriálních zemích představuje nejvýznamnější faktor úspěchu v profesním životě (Trhlíková, 2014, s. 3).

Dle Úlovce (2014, s. 3), „*vědění a znalosti jsou v naší společnosti stále více akcentovány, stávají se hlavní produktivní a hybnou silou prostupující celou sociální strukturu společnosti na všech jejích úrovních. Stávají se důležitým nástrojem sociální mo-*

bility a významnou determinantou společenského postavení jedince, které nelze chápat pouze ve smyslu jeho ekonomického (resp. materiálního) zázemí. To, že se současná společnost v této fázi skutečně nachází, dokládá jednak vývoj vzdělanostní struktury obyvatel v České republice, dále pak viditelné trendy v přístupu ke vzdělání a zároveň rostoucí kvalifikační požadavky na pracovní sílu ze strany zaměstnavatelů“.

Z výsledků výzkumu Trhlíkové, Vojtěcha a Úlovcové (2008, s. 29) bylo zjištěno, že absolventi hodnotí úroveň školní přípravy, tedy celkovou úroveň získaných znalostí a dovedností poměrně příznivě, na druhou stranu spíše negativně vnímají v současné době stále více důležité kompetence, jako jsou jazykové znalosti a v případě vyučených i počítačové dovednosti. Nejsilnější stránkou představují především odborné teoretické znalosti, které jsou vnímány celkově nadprůměrně pozitivně, znalosti všeobecné, se kterými jsou spokojeni skoro tři čtvrtiny absolventů.

Doba a strategie hledání zaměstnání

Získání prvního zaměstnání záleží na celé řadě nejrůznějších faktorů, ke kterým zařadila například samotnou aktivitu absolventa, jeho znalosti a dovednosti, které během svého studia získal, poptávka po absolventech v daném oboru, ve kterém se chce absolvent prosadit, úroveň vzdělání ale rovněž nezanedbatelné schopnosti se dobře prezentovat. Svou roli hraje i dostupnost informací o volných pracovních místech a využití strategií při hledání vhodného pracovního místa. Tyto strategie mohou být založeny jak na formálních, tak ale i na neformálních způsobech hledání zaměstnání. K těm neformálním patří především rodina, ale i kamarádi a spolužáci. Z výzkumu vyplynulo, že u absolventů středních odborných škol dochází k tomu, že při hledání zaměstnání sehrávají důležitou roli neformální cesty, kdy třetina středoškoláků získává své první pracovní místo především s pomocí nejbližších příbuzných. K dalším využívaným neformálním cestám patří rovněž i přímé oslovování zaměstnavatelů nebo využití kontaktů, které byly získány v průběhu studia. Na druhou stranu zaměstnání, které bylo zprostředkováno rodinou, není vnímáno následně jako nějak výhodné, jelikož spíše se stalo pro absolventa určitou záchrannou sítí před dlouhodobou nezaměstnaností a neuplatněním se na trhu práce. Oproti tomu zaměstnání získané díky kontaktům od spolužáků a z praxe, bylo vnímáno jako výhodnější. Za formální strategii lze vnímat především zprostředkování zaměstnání prostřednictvím Úřadů práce, zde je však úspěšnost

velmi nízká. Z výzkumu vyplynulo, že takto si první zaměstnání našlo jen 8-9% absolventů středních škol (Trhlíková, 2009, s. 5-20).

Změna oboru

Velmi důležité je rovněž i zjištění, jak velká část absolventů středních škol zůstává v profesi, kterou studovala. Toto totiž je odrazem nejen toho, zda jsou absolventi ochotni v daném oboru pracovat, ale rovněž se jedná i o to, zda vůbec v daném studovaném oboru našli uplatnění. Nízká míra identifikace s oborem může mít, jak uvádí Trhlíková (2014, s. 16) celou řadu důvodů, přičemž se může například jednat o nedostatečnou kariérovou podporu a chybějící informace, které by byly důležité při volbě oboru. Další příčiny mohou pramenit z vnějších omezení při volbě oboru, ke kterým patří především špatný prospěch nebo nízká vzdělanostní nabídka. Problémy pak mohou nastat i při samotném vstupu na trh práce a k těmto mohou patřit především vysoká míra nezaměstnanosti v oboru nebo nízké platové ohodnocení.

Z výzkumu Trhlíkové, Vojtěcha a Úlovcové (2008, s. 29) vyplývá, že zatímco tři čtvrtiny absolventů středních škol měly zájem se oboru i po skončení studia dále se uplatnit a pokračovat v něm, po třech letech však zůstává v oboru jen necelé třetina až polovina z nich. Nejvyšší odklon od oboru je u vyučených, kde tvoří asi 46%, dále u absolventů oborů s odborným výcvikem, kde je 36% a u maturantů tvoří 31%. Nízký podíl u maturantů je ale kompenzován jejich větším uplatněním v příbuzných oborech. Bylo zjištěno, že odklon od oboru souvisí především s lepšími pracovními a platovými podmínkami, část rovněž nachází uplatnění v terciárním sektoru a v některých případech se uplatňují i v profesích, ve kterých je nedostatek pracovníků. Je takto docela dost zřejmé, že se žáci základních škol ne zcela dobře vybírají svá budoucí povolání, když většina pak již po několika letech se zabývá zcela jinou profesí, než té, na kterou se několik let připravovali.

Tyto výsledky byly rovněž potvrzeny výzkumem Trhlíkové (2014, s. 18). Mimo výše uvedené důvody pro změnu profese bylo ještě obtížné hledání zaměstnání a rovněž neopominutelné je i to, že velká část absolventů středních škol vlastně vůbec nechtěla daný obor studovat, což se týká 25% vyučených absolventů a 18% absolventů s maturitou.

Změna oboru může mít rovněž souvislost se šokem z reality, která bývá právě spojena s fází profesního startu. Dle Vágnerové (2012 a, s. 319) je výsledkem roz-

por mezi představami nezkušeného pracovníka a skutečností. První zaměstnání rovněž bývá vnímáno spíše jako určité provizorium nebo jako experiment, který lze chápat spíše jako upokojení potřeby vlastního zorientování se ve věci vlastní profesní dráhy.

Charakteristika prvního pracovního místa

V současnosti přechod absolventů ze školy do zaměstnání dle Trhlíkové (2014, s. 31) netvoří nějakou ostrou hranici a stává se čím dál více prodlužovanějším a komplexnějším procesem. Mladí lidé častěji než jiní pracovníci kombinují různé formy zaměstnávání a studia, pracují na dobu určitou anebo na částečný pracovní úvazek, což lze do určité míry vnímat jako pozitivum. Kombinace práce a zaměstnání umožňuje vyzkoušet si nabyté dovednosti ze školy v praxi a s těmito zkušenostmi následně dosáhnout lepší výchozí pozice pro další zaměstnání v budoucnu. Na druhou stranu však přílišné pracovní zapojení může komplikovat úspěšné dokončení studia a rovněž i časté střídání nebo řetězení kratších pracovních smluv a to ve formě a obdobích bez práce rovněž naznačuje možné problémy se získáním perspektivního zaměstnání.

Z výzkumu Trhlíkové (2014, s. 31) bylo zjištěno, že absolventi středoškolských oborů, které jsou zakončeny výučním listem, ve většině případů pracují na základě pracovní smlouvy a to s dobou určitou, kterých byla skoro polovina a další třetina pak pracovala na základě pracovní smlouvy s dobou neurčitou, přibližně 7% těchto absolventů pracovalo dlouhodobě na základě dohody o provedení práce, anebo dohody o pracovní činnosti. U absolventů s maturitní zkouškou byl podíl osob, které pracovaly na základě pracovní smlouvy na dobu určitou přibližně stejný jako u vyučených, ale mírně nižší byl podíl těch, kteří pracovali na základě pracovní smlouvy na dobu neurčitou, kterých bylo jen o něco více než čtvrtina a naopak bylo zde více těch, kteří pracovali na základě dlouhodobých dohod o provedení práce a dohod o pracovní činnosti.

Trhlíková (2014, s. 33) dále uvádí, že z dovedností, které absolventi získali, nejčastěji při svém prvním zaměstnání využívají klíčových dovedností a to schopnost pracovat v týmu, řešit problémy a rovněž využili i komunikačních dovedností. Rovněž využívanými byly i všeobecné znalosti.

Profesní role u absolventů škol

Vágnerová (2012, s. 316) upozorňuje, že schopnost zvládnout určitým způsobem svou profesní roli je jedním z psychosociálních kritérií dospělosti. Dokazuje, že člověk umí systematicky pracovat a rovněž omezovat své aktuální potřeby ve prospěch povinností. Pracovní pozice se pro člověka stává důležitou součástí jeho identity, slouží mu jako zdroj sebedůvěry a sebevědomí. Zároveň je pracovní pozice i znakem příslušnosti k nějaké sociální vrstvě, kdy jedince společensky definuje a ovlivňuje jeho sociální status. Profesní aktivity je časově náročný stereotyp, který však velmi zásadně zasahuje do života každého člověka. Přispívá k charakteristické strukturaci času a rovněž i zásadním způsobem ovlivňuje životní styl.

Vágnerová (2012, s. 316) se domnívá, že uspokojovat potřeby mladého člověka, ke kterým patří potřeba změny, nových zkušeností a rozvoje nových kompetencí: je uspokojována především na začátku profesní kariéry. Zaměstnání přináší nové podněty, vytváří určitý životní program. Potřeba sociálního kontaktu, kdy zaměstnání je často spojeno s možností setkávat se s dalšími lidmi a v tomto směru určitým způsobem nahrazuje prostředí školy. Volba profese rovněž vymezuje referenční skupinu spolupracovníků. Potřeba seberealizace, která je velmi důležitá pro mladého člověka, který chce něčeho dosáhnout, potvrdit svoje kompetence a sociálně se prosadit. Práce se rovněž může stát i smyslem života. Potřeba samostatnosti a nezávislosti, kdy práce je prostředkem pro dosažení ekonomické nezávislosti na rodině. Potřeba otevřené budoucnosti, kdy se jedná o představu otevřeného profesního rozvoje.

4.10 Nezaměstnanost u absolventů středních škol

Absolventi škol jsou vždy dle Trhlíkové (2014, s. 3-7) rizikovou skupinou osob při vstupu na trh práce a jako takovým je jim věnována vyšší pozornost. Nezaměstnanost mezi mladými lidmi bývá a je tradičně vyšší, než je tomu u jiné dospělé populace a i před nástupem finanční krize se pohybovala přibližně na dvojnásobku úrovně celkové míry nezaměstnanosti. Nezaměstnanost při vstupu na trh práce a to pokud je navíc dlouhodobá, může negativně ovlivnit zájem a ochotu tohoto absolventa aktivně přistupovat k hledání vhodného, ale i po delší době jakéhokoli zaměstnání a vést rovněž i ke ztrátě pracovních návyků.

Mareš (1994, s. 111) rovněž uvádí, že jedním z nejvýraznějších rysů nezaměstnanosti v Evropě od sedmdesátých let je růst nezaměstnanosti u mladých lidí. Pokud se v průběhu recese ekonomiky zastavuje příjem nových pracovníků a snižuje se stav personálu, pak tento fakt nejvíce zasahuje právě mladé lidi. Rovněž počet mladých osob, které přicházejí nově na trh práce, převyšuje ve většině zemí západní Evropy počet těch osob, jež odcházejí do důchodu a z tohoto důvodu dochází ke koncentraci nezaměstnanosti mezi nové populační ročníky. Toto není způsobeno ani přílivem těchto mladých lidí na trh práce, kdy tento počet v důsledku odeznění baby – boomu klesá, ani jejich vysokými požadavky na výši mzdy. Jedná se především o nedostatek v rámci jejich pracovních zkušeností, a rovněž je to i důsledek jejich tendence směřovat relativně často na nekvalifikovaná nebo málo kvalifikovaná pracovní místa v průmyslu a ve službách, která jsou charakterizovaná tradičně vysokou mírou obratu pracovní síly.

Vysoký podíl mladých nezaměstnaných je, jak upozorňuje Mareš (1994, s. 112), nejenom problémem těchto osob, ale jedná se takto i o politický problém, který je značně citlivý. Tato situace totiž pro velký počet rodin znamená ponurý obraz budoucnosti jejich dětí, který takto ve veřejnosti budí podezření, že vláda zde není ani schopna zajistit dostatek práce pro budoucí generace. Z tohoto důvodu se snaží vlády tento problém řešit různými pracovními programy, které by umožnily se mladým lidem zařadit do běžného trhu práce. Tyto programy neusilují často o to, aby poskytly mladým nezaměstnaným pracovní místa. Jejich cílem je zajistit alespoň to, aby si mladí lidé osvojili základní pracovní návyky. Existuje zde totiž naprosto oprávněná obava z toho, že pokud si mladí lidé neosvojí žádné pracovní návyky, nebudou pak schopni a vlastně ani ochotni pracovat ani v dospělosti a po odeznění ekonomické recese dají přednost setrvání ve svém práci nestrukturovaném životě.

Vágnerová (2012, s. 315) se domnívá, že okolnostmi vynucená nezaměstnanost má vliv na snížení vlastního sebehodnocení a sebejistoty u mladého člověka. Zároveň i zatěžuje jeho další rozvoj a negativně ovlivňuje jeho návyky ale i postoje. Zároveň i to, že je stále ekonomicky závislý na své rodině nebo na sociálních dávkách tímto znemožňuje dosažení žádaného osamostatnění a převzetí odpovědnosti za svůj vlastní život. Nezaměstnaní mladí lidé takto nemohou rozvíjet své vlastní schopnosti a dovednosti a především se u nich nerozvíjí pracovní návyky, které jsou nutné nejen pro získání vhodného zaměstnání, ale rovněž i pro jeho další udržení. Hrozí zde rovněž i reálné riziko, že si zvyknou na roli nezaměstnaného a na finanční podporu ať ta již je ze strany rodičů nebo ze strany státu v podobě sociál-

ních dávek a to vše bez jakékoli nutnosti vlastní aktivity. Za těchto okolností nemusí být vždy motivováni svou situací jakkoli řešit a hledat si vhodné nebo i jakékoli zaměstnání. Návyk na jakési nicnedělání bude takto působit jako blokáda účelnějšího řešení situace. Dostatek času, kterého je zde až přespříliš, nuda. Žádný nebo nedostatečný program, ale rovněž i pocit frustrace pak přispívají k vytváření i negativních forem chování. Tento nežádoucí životní styl se navíc může zafixovat, a pokud tato nezaměstnanost bude přespříliš dlouhá, pak se snižují u člověka schopnosti adaptovat se na život, jehož nedílnou součástí jsou povinnosti.

Důsledky nezaměstnanosti vnímá Winkler (2005, s. 145) u absolventů škol hlavně ve finanční nedostatečnosti, z této pak vyplývá omezení potřebných sociálních kontaktů, dále spočívá v omezení se ve spotřebě a má vliv na další životní strategie. Dlouhotrvající nezaměstnanost má rovněž i vliv na psychiku uchazečů o zaměstnání, kdy se objevují především pocity zbytečnosti, méněcennosti, snížení sebevědomí. Rovněž ani nedochází k vytváření potřebných pracovních návyků. Naopak se u nich objevuje ztráta motivace vůbec pracovat, snižuje se jejich uplatnitelnost na trhu práce a to ztrátou odborných, ale i teoretických znalostí a dovedností, které absolvent získal studiem střední školy.

Dle Úlovce (2015, s. 4) s růstem rizikovosti nezaměstnanosti mezi absolventy škol, která vznikla po celosvětové finanční krizi, se prokázalo ve vztahu s rychle se měnícími podmínkami na pracovním trhu, že vzdělávací systém musí profilovat absolventy poněkud více do šířky, tedy tak, aby oni byli schopni se účelněji prosadit na trhu práce a lépe takto reagovat na měnící se požadavky zaměstnavatelů a jejich potřeb. Pokud dojde k tomu, že budou absolventů škol poskytnuty širší základy, pak budou lépe schopni měnit své zaměstnání a lépe si takto i budovat svou profesní dráhu. Díky širší profilaci v rámci formálního vzdělávání vybaví absolventa škol co možná nejširším okruhem kompetencí a to především těch, které jsou zařazeny do kategorie klíčových a rovněž díky flexibilitě, která takto umožní vyšší a účelnější uplatnitelnost absolventů na trhu práce.

Na druhou stranu Úlovec (2015, s. 4-5) rovněž upozorňuje na fakt, že zaměstnavatelé spíše očekávají to, že absolventi škol budou úzce profilovanou pracovní silou pro konkrétní nabízené pracovní pozice a v důsledku širší profilace jsou pak zaměstnavatelé nespokojeni s kvalitou absolventů, kteří vstupují na pracovní trh a považují je za nedostatečně připravené. Toto přesvědčení však opět snižuje ochotu zaměstnávání absolventů škol a takto snižuje jejich uplatnitelnost na pracovním trhu.

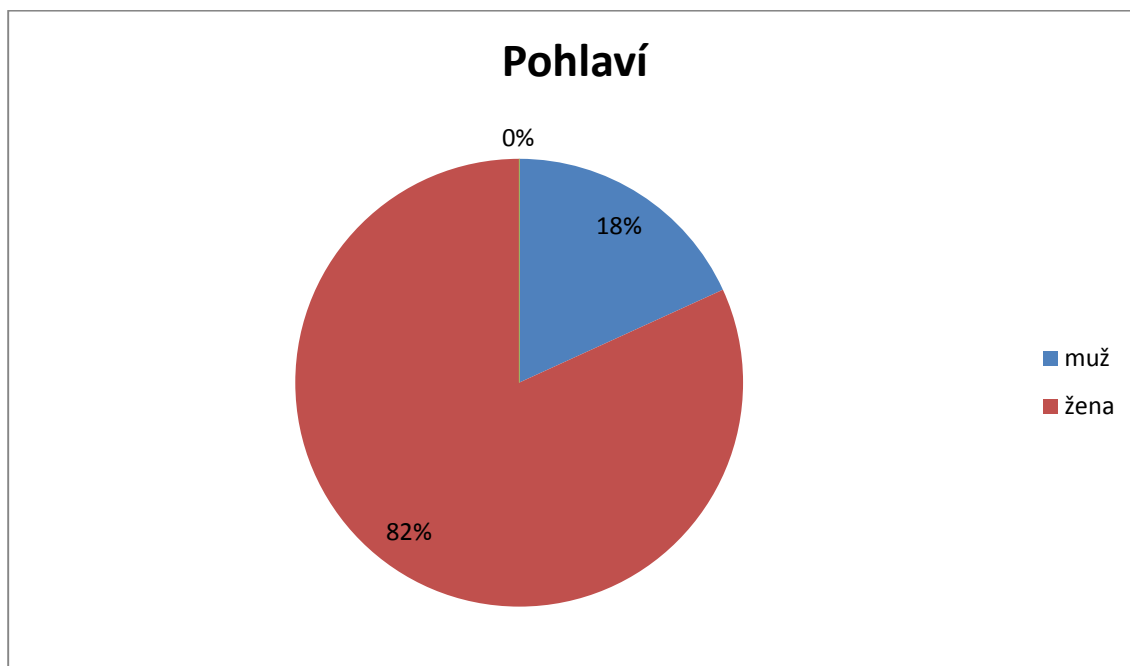
5 Praktická část a výsledky práce

Cílem praktické části je analyzovat představy studentů posledních ročníků středních škol o jejich kariérní dráze. Dalším cílem je prozkoumat, zda již budou po dokončení střední školy studenti středních škol účastníky trhu práce. Posledním stanoveným cílem bylo zjistit, zda studenti studují obor, kterému se budou věnovat po skončení střední školy a pokud nikoli, tak jaký je důvod jeho opuštění a v případě změny pak zjistit, z jakého důvodu k ní došlo.

Na základě stanovených cílů předkládané bakalářské práce byla stanovena metoda sběru dat, kdy za vhodnou metodu bylo vybráno dotazníkové šetření. Toto proběhlo na střední škole v Rajhradě. Bylo zde rozdáno celkově 55 dotazníků a jejich návratnost byla 100%. Dotazník byl zvolen z důvodu relativně rychlého zjištění velkého množství dat od velké části osob- respondentů. Dotazník obsahoval pouze vlastní uzavřené otázky s konkrétním výběrem možných odpovědí, jelikož jsem nenalezl vhodný dotazník mému tématu. Dotazníky byly po jejich odevzdání zkontrolovány, zda jsou v pořádku a nechybí odpovědi na některé otázky, dále byla data seříděna a dále analyzována a byla udělána jejich relativní četnost. Bylo pracováno v programu Statistica.

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Pohlaví	Počet	Počet vyjádřený v %
Muž	10	22,2
Žena	45	77,8
Celkem	55	100

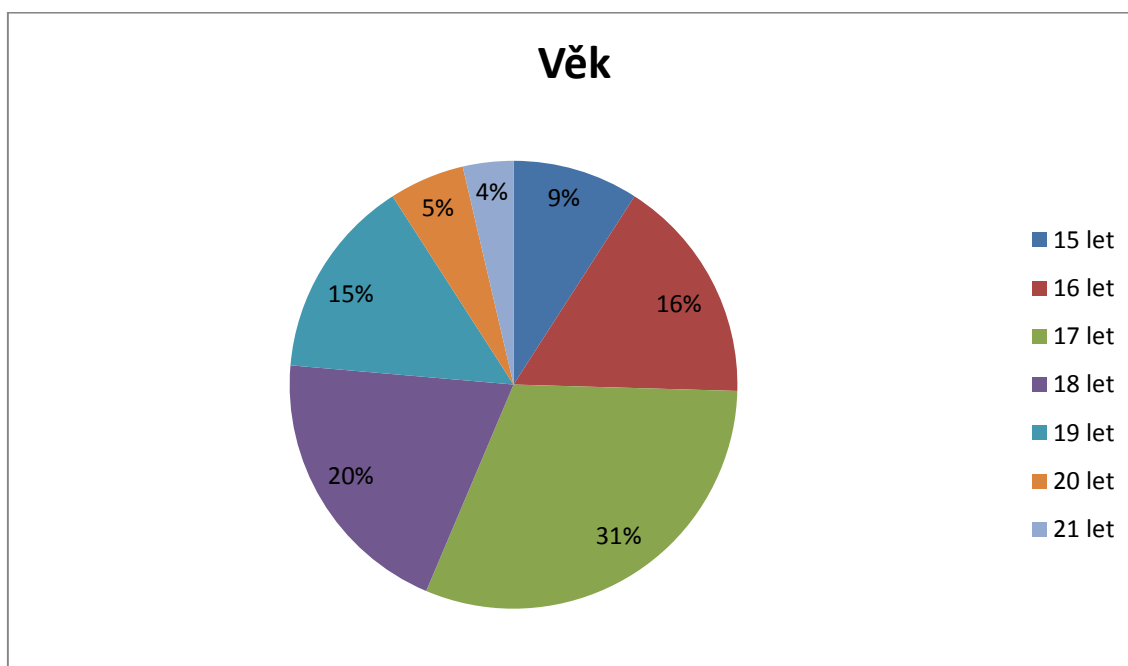
Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Respondenty předkládaného výzkumu byly především ženy, které tvořily 77,8 % oproti 22,2 % mužů. Toto je dáno tím, že daný obor na střední škole studují především ženy.

Tabulka č. 2: Věk respondentů

Věk	počet	Počet vyjádřený v %
15 let	5	9,1
16 let	9	16,4
17 let	17	30,9
18 let	11	20
19 let	8	14,5
20 let	3	5,5
21 let	2	3,6
Celkem	55	100

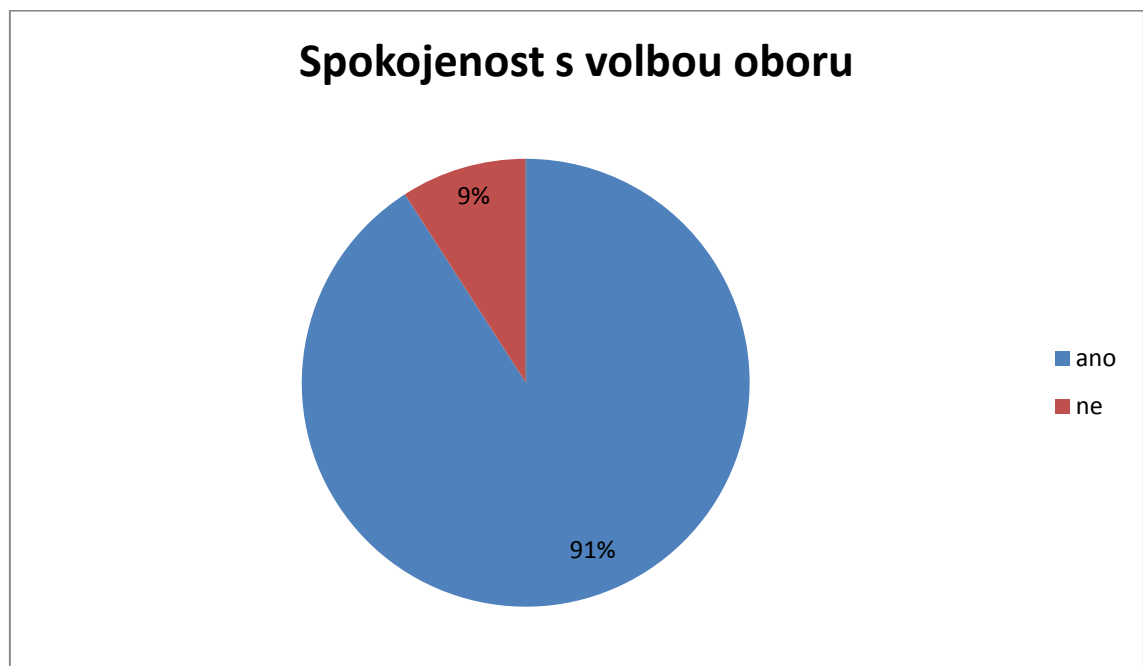

Graf č. 2: Věk respondentů

Z výzkumu vyplynulo, že nejvíce respondentů bylo ve věku 17-ti let, kdy těchto bylo 30,9 %, další věkovou skupinou byli studenti ve věku 16-ti let, kteří měli ve vzorku respondentů 16,4 % zastoupení, následovali respondenti ve věku 19-ti let, kterých bylo 14,5 %. Respondenti ve věku 15-ti let byli zastoupení v 9,1 %, respondenti ve věku 20-ti let v 5,5 % a respondenti ve věku 21 let pak v 3,6 %.

Tabulka č. 3: Spokojenost s volbou oboru na střední škole

	počet	Počet vyjádřený v %
Ano	50	90,1
Ne	5	9,9
Celkem	55	100

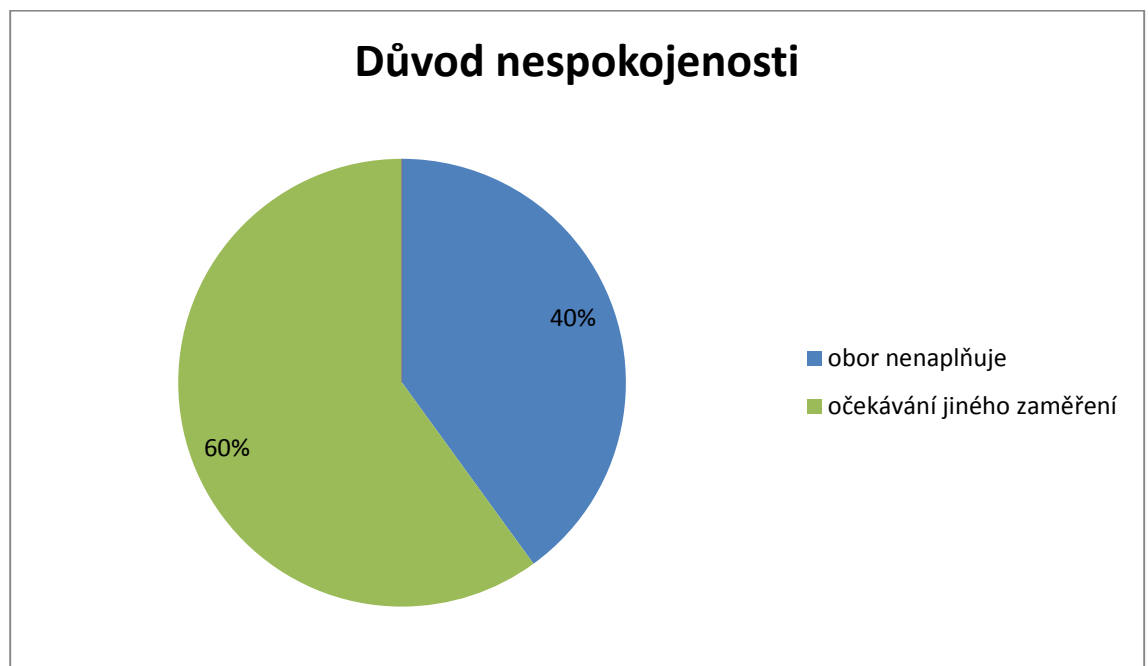
Graf č. 3: Spokojenost s volbou oboru na střední škole

Z výzkumu vyplynulo, že respondenti jsou se zvoleným oborem spokojeni, kdy toto vyjádřila drtivá většina 90,1 % ze všech respondentů, oproti 9,9 %, kteří vyjádřili opak.

Z výsledků je takto zřejmé, že studenti jsou spokojeni se zvoleným oborem, který si zvolili, což by mohlo mít i vliv na to, že by se danému oboru mohli i po ukončení střední školy věnovat. Zároveň se toto hodnocení může být i známkou toho, že obor je pro respondenty zajímavý.

Tabulka č. 4: Důvod nespokojenosti se zvoleným oborem na střední škole

	Počet	Počet vyjádřený v %
Obor mne nenaplňuje	2	40
Obor je pro mne náročný	0	0
Od studia jsem očekával/a jiné zaměření	3	60
Jiné	0	0
Celkem	5	100

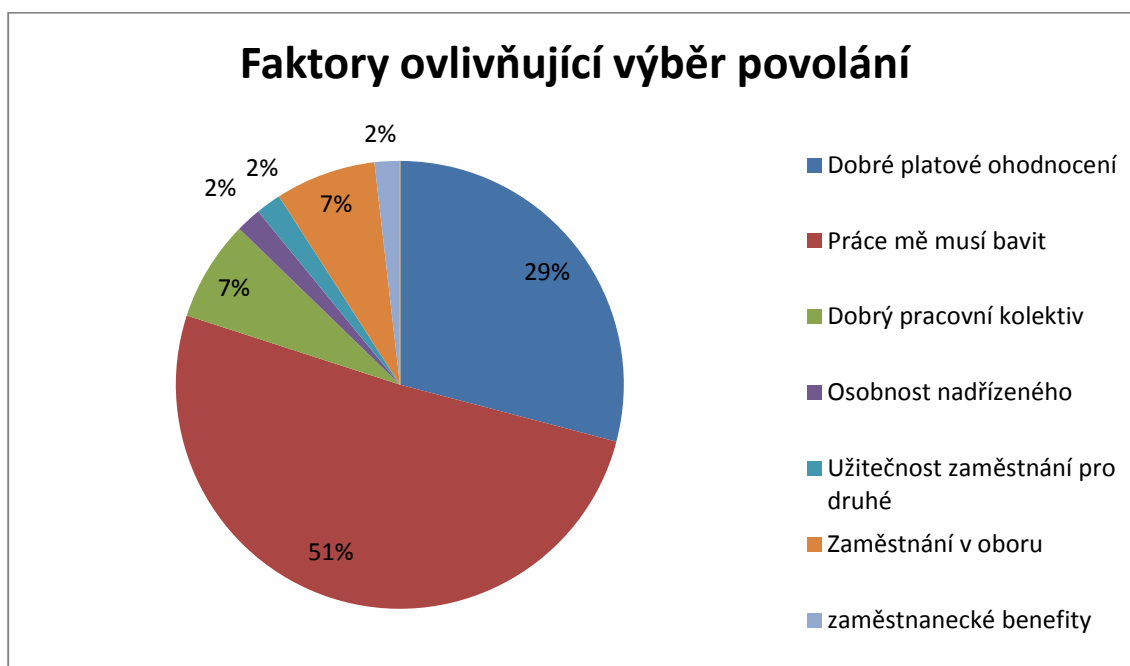
Graf č. 4: Důvod nespokojenosti se zvoleným oborem na střední škole

Tato otázka se týkala pouze těch respondentů, kteří při minulé otázce odpověděli, že nejsou spokojeni s volbou oboru, který studují na střední škole. Z výzkumu vyplynulo, že nejčastějším důvodem nespokojenosti s volbou oboru bylo to, že respondenti od studovaného oboru očekávali něco jiného, kdy tuto možnost uvedlo 60 % daných respondentů a 40 % respondentů uvedlo, že je obor nenaplnuje.

Z výsledků je takto zřejmé, že pokud jsou studenti nespokojeni se zvoleným oborem na střední škole, jednalo se především o to, že si vybrali obor, ke kterému buďto neměli žádný vztah a tento je pak ničím nenaplnoval a necítili se v něm takto dobře, anebo očekávali něco jiného, což svědčí o tom, že studenti měli úplně jinou představu o studovaném oboru, než pak bylo následně skutečností.

Tabulka č. 5: faktory ovlivňující výběr budoucího povolání

	Počet	Počet vyjádřený v %
Dobré platové ohodnocení	16	29,1
Práce mě musí bavit	28	50,9
Dobrý pracovní kolektiv	4	7,3
Osobnost nadřízeného	1	1,8
Užitečnost zaměstnání pro druhé	1	1,8
Pružná pracovní doba	0	0
Zaměstnání v mém oboru	4	7,3
Zaměstnanecké benefity /dovolená navíc, stravenky, služební auto, telefon.../	1	1,8
Jiné	0	0
Celkem	55	100

Graf č. 5: faktory ovlivňující výběr budoucího povolání

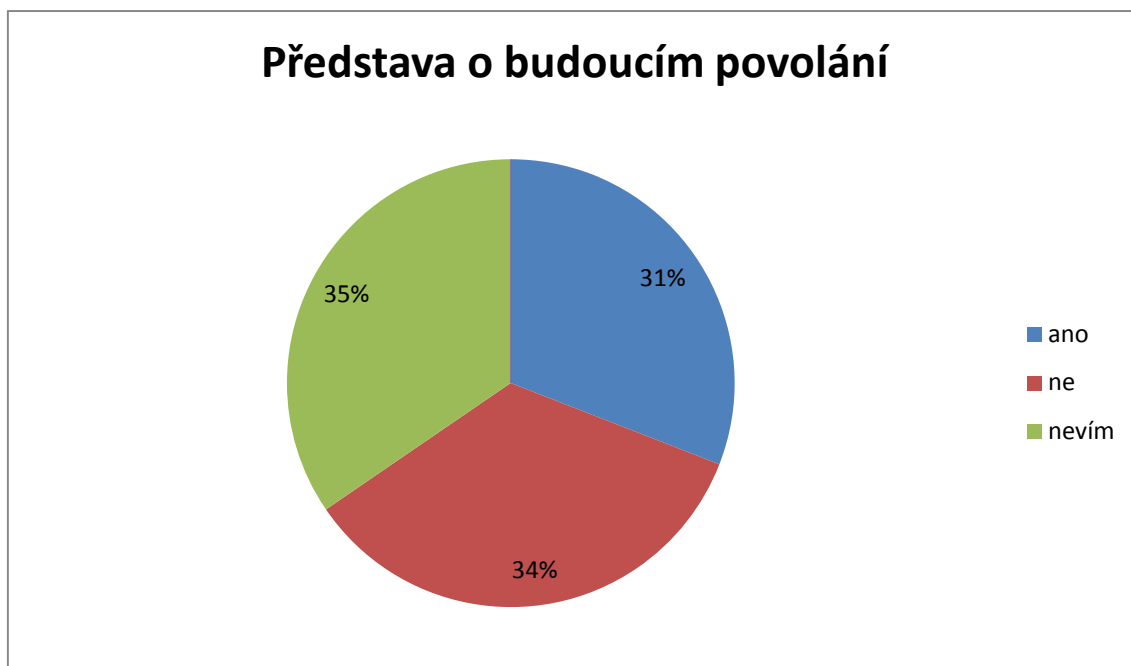
Z výzkumu bylo zjištěno, že je pro respondenty nejdůležitějším faktorem pro budoucí výběr vhodného povolání to, aby je práce bavila. Takto odpovědělo 50,9 % ze všech respondentů, velká část respondentů pak klade velký důraz na dobré platové ohodnocení, které uvedlo 29,1 % ze všech respondentů. Ostatní

možnosti jsou již oproti předešlým dvěma faktorům marginální, kdy dobrý pracovní kolektiv a zaměstnání v oboru je hlavním faktorem pro výběr budoucího povolání shodně pro 7,3 % respondentů, a osobnost nadřízeného, užitečnost zaměstnání pro druhé a zaměstnanecké benefity jsou důležité shodně pro 1,8 % všech respondentů.

Z výsledků takto vyplynulo, že pro studenty při volbě budoucího povolání je nejdůležitější to, aby je práce bavila, z tohoto však není zcela zřejmé to, co k tomu, aby je práce bavila je zapotřebí, aby toto budoucí povolání splňovalo. Jedná se prakticky o kombinaci možností ostatních, které vlastně respondenti neuvedli. Dalším významným faktorem je to, aby byla vykonávaná práce dostatečně ohodnocena, což souvisí i s tím, že absolventi středních škol mívají poněkud nepřesné informace o tom, jak je jejich obor na trhu práce hodnocen a to ještě vzhledem k tomu, že nemají žádnou praxi. Poněkud překvapující je fakt, že studenti nekladou velký význam na to, aby jejich budoucí práce byla ve shodě se studovaným oborem. Toto může být dáno jednak tím, že jsou studenti flexibilní, umí se přizpůsobit aktuální nabídce pracovních míst anebo nějakým zásadním způsobem nelpí na tom, že musí pracovat v daném vystudovaném oboru.

Tabulka č. 6: Představa o budoucím povolání a vstupu na trh práce

	počet	Počet vyjádřený v %
Ano	17	31,0
Ne	19	34,5
Nevím	19	34,5
Celkem	55	100

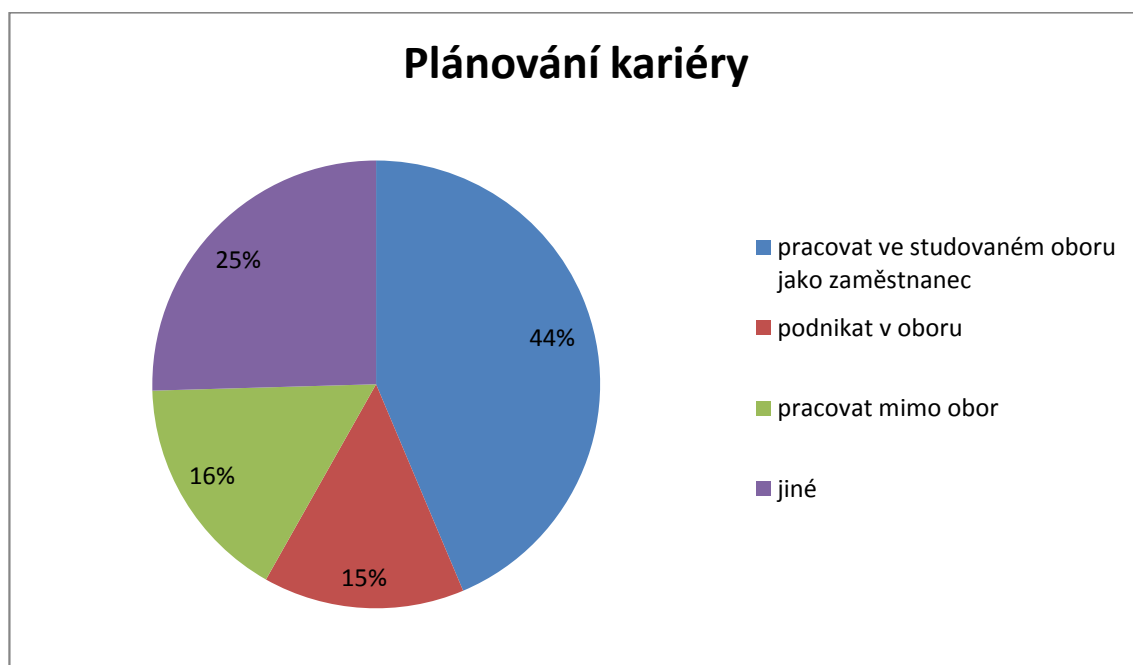
Graf č. 6: Představa o budoucím povolání a vstupu na trh práce

Z výzkumu bylo zjištěno, že studenti nemají moc představy o svém budoucím povolání a vstupu na trh práce, kdy 34,5 % z nich uvedlo, že nemají o tomto představu a stejný počet rovněž nedokázal na tuto otázku odpovědět a uvedli, že neví. Naopak pouze 31,0 % respondentů uvedlo, že naopak mají představu o budoucím povolání a svém vstupu na trh práce.

Z výzkumu takto vyplynuly určité obavy studentů o svém budoucím povolání, kdy nemají o tomto vlastně žádnou konkrétní představu. Může to být dáno tím, že toto v současné době nemusí ještě řešit, kdy se může jednat o studenty, kteří nastoupili do prvního ročníku oboru střední školy, na druhé straně u studentů, kteří již jsou ve třetím ročníku je toto znepokojující. Může to být dáno tím, že studenti na škole neřeší otázku konkrétního budoucího svého povolání, kdy se především soustředí na školu, ale rovněž to může být dáno i tím, že studenti během svého studia nedostávají potřebné informace k této zásadní otázce uplatnění sebe sama na trhu práce a potom takto nemusí mít žádnou konkrétní představu o svém uplatnění po dokončení studia.

Tabulka č. 7: plánování kariéry po ukončení střední školy

	počet	Počet vyjádřený v %
Pracovat ve vystudovaném oboru jako zaměstnanec	24	43,6
Podnikat v oboru	8	14,5
Pracovat mimo vystudovaný obor	9	16,4
Jít na Úřad práce	0	0
Jiné	14	25,5
Celkem	55	100

Graf č. 7: plánování kariéry po ukončení střední školy

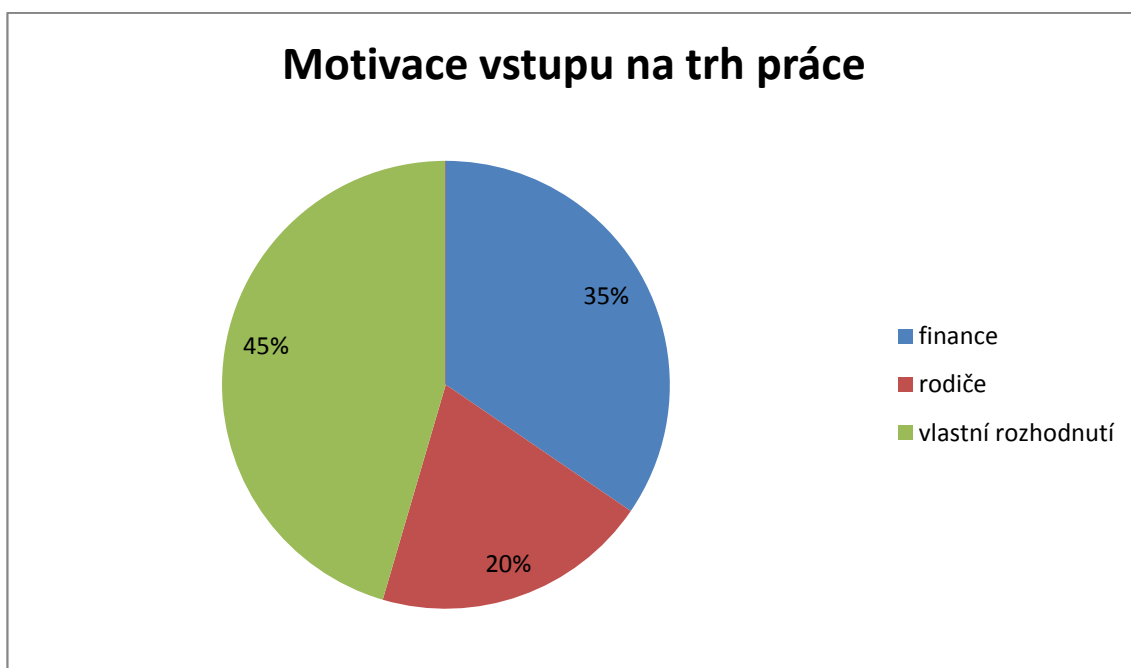
Z výzkumu takto vyplynulo, že 43,6 % chce po ukončení střední školy pracovat ve studovaném oboru jako zaměstnanec, 16,4 % studentů chce pracovat mimo vystudovaný obor a 14,5 % respondentů se chce po studiu věnovat práci, která je mimo jejich vystudovaný obor. Žádný ze studentů neplánuje svou kariéru tak, že by chtěl jít na Úřad práce a 25,5 % respondentů uvedlo jiné plánování kariéry po ukončení střední školy.

Z výsledků výzkumu takto vyplývá, že větší polovina studentů se chce věnovat vystudovanému oboru i ve svém budoucím pracovním životě a to především

jako zaměstnanci, ale rovněž se zde objevují i ambice v daném oboru podnikat. Určitá část studentů se chce věnovat jinému oboru, což může souviset především s minulými otázkami, kdy studenti si vybrali nevhodný obor, který je nenaplnuje a od kterého očekávali něco jiného.

Tabulka č. 8: Faktory motivující k rozhodnutí vstupu na trh práce

	Počet	Počet vyjádřený v %
Finance	19	35,5
Rodiče	11	20,0
Vlastní rozhodnutí osamostatnit se	25	45,5
Jiné	0	0
Celkem	55	100

Graf č. 8: Faktory motivující k rozhodnutí vstupu na trh práce

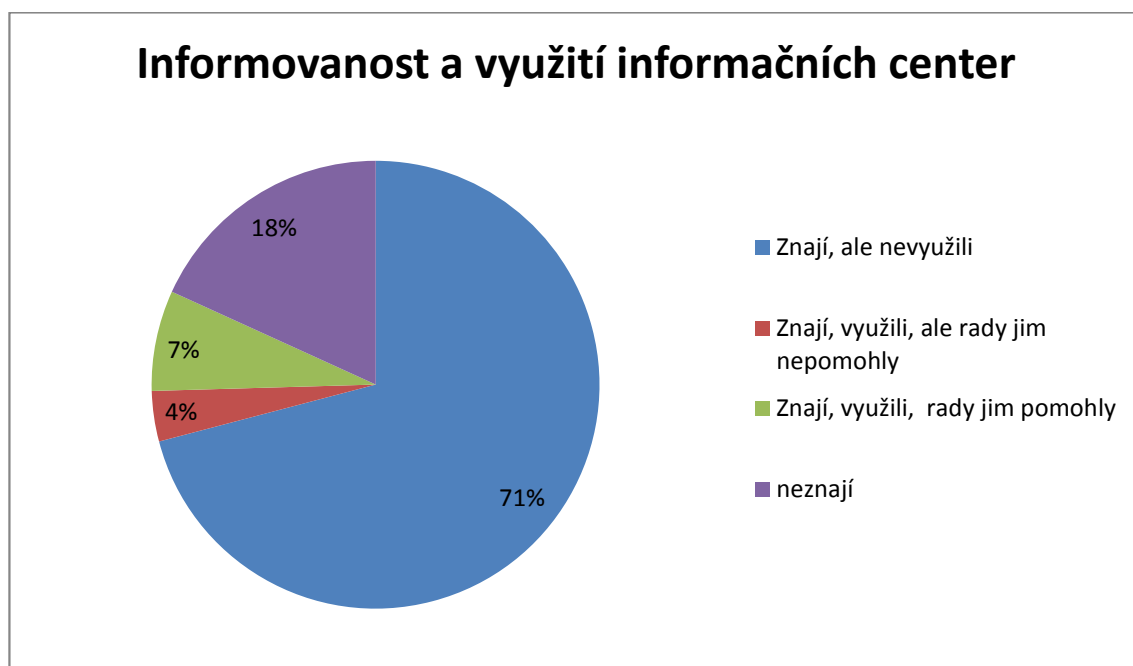
Z výzkumu bylo zjištěno, že faktory, které motivují k rozhodnutí vstupu na trh práce, patří především vlastní rozhodnutí se osamostatnit, které uvedlo 45,5 % respondentů, další motivací byly finance, které uvedlo 35,5 % respondentů a rodiče uvedlo celkem 20 % respondentů.

Z výsledků výzkumu takto vyplynulo, že motivací pro vstup na trh práce je osamostatnění se, což vyplývá i z vývojové psychologie, kdy naplněním věku adolescence je právě osamostatnění se od rodičů, což plně souvisí i s najítím si prvního zaměstnání, a s ekonomickou nezávislostí na rodině.

Tabulka č. 9: Informovanost o informačních centrech a jejich využití

	počet	Počet vyjádřený v %
Ano vím, ale jeho pomoci jsem nikdy nevyužil/a	39	70,9
Ano vím, využil/a jsem jejich služeb, ale jejich rady mi nepomohly	2	3,6
Ano vím, využil/a jsem jejich služeb a jejich rady mi pomohly v mém rozhodování	4	7,3
Ne, nevím	10	18,2
Celkem	55	100

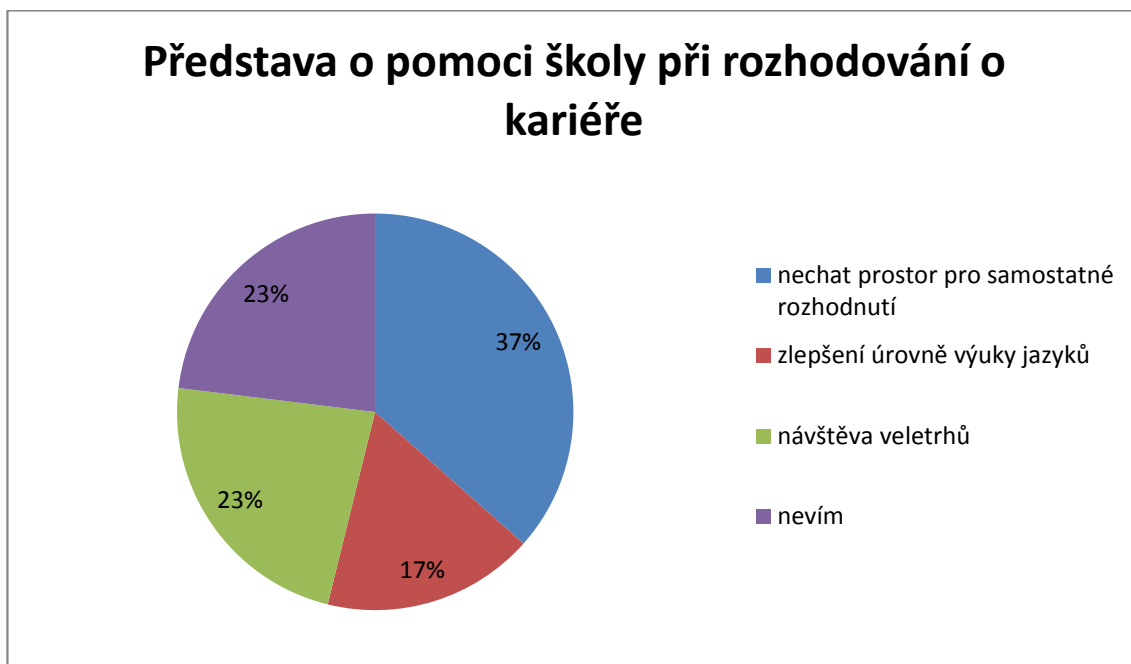
Graf č. 9: Informovanost o informačních centrech a jejich využití

Z výzkumu bylo zjištěno, že informovanost o informačních centrech a jejich využití je dobrá, kdy 70,9 % respondentů o nich ví, ale jejich pomoc nikdy nevyužila a dalších 7,3 % o nich ví, využila jich a jejich rady jim pomohly a dalších 3,6 % respondentů o nich ví, dokonce je využily, ale jejich rady jim nepomohly. O informačních centrech naopak neví 18,2 % respondentů.

Z výzkumu takto vyplynulo, že studenti znají informační centra, na která se mohou obrátit v případě, kdy budou potřebovat nějaké rady a informace v oblasti jejich budoucího zaměstnání. Již několik studentů dokonce tato centra navštívila, některým však jejich informace vůbec nepomohly a je takto zřejmé, že jejich služeb v budoucnu pravděpodobně asi už nevyužijí.

Tabulka č. 10: Představa o ideální pomoci a podpory při rozhodování o budoucí kariérové dráze ze strany střední školy

	Počet	Počet vyjádřený v %
Nechat si prostor pro samostatné rozhodování	19	34,5
Zlepšení úrovně výuky cizích jazyků	9	16,4
Návštěva veletrhů, kde se prezentují firmy	15	27,3
Nevím	12	21,8
Celkem	55	100

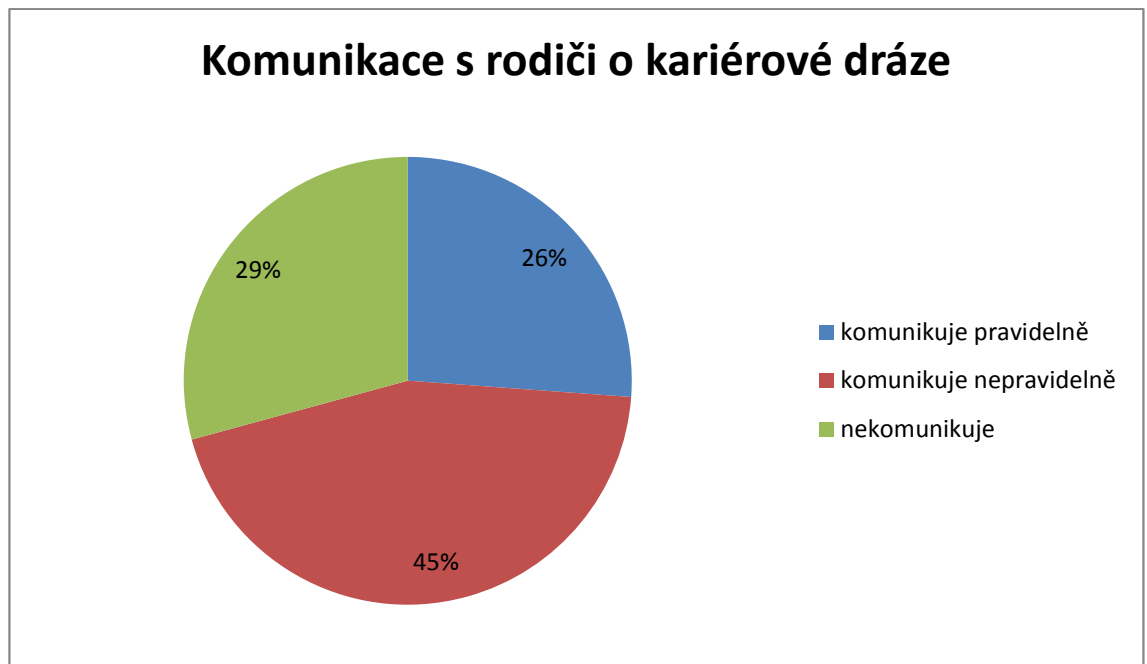
Graf č. 10: Představa o ideální pomoci a podpory při rozhodování o budoucí kariérové dráze ze strany střední školy

Z výzkumu bylo zjištěno, že představa o ideální pomoci a podpory při rozhodování studentů o budoucí kariérové dráze a to ze strany školy je upřednostňována studenty tak, že by škola měla nechat prostor pro samostatné rozhodování, což uvedlo 34,5 % respondentů. Významná část respondentů uvedla, že by mělo docházet k návštěvě veletrhů, kde se prezentují firmy, což uvedlo 27,3 % respondentů a 16,4 % respondentů uvedlo, že by mělo dojít ke zlepšení úrovně výuky cizích jazyků. Na otázku nedokázalo odpovědět 21,8 % respondentů.

Z výsledků takto vyplynulo, že studenti nemají zájem o to, aby škola nějak více ovlivňovala studenty při rozhodování o jejich budoucí kariérové dráze, a chtějí se rozhodovat samostatně. Na druhou stranu však uvedli i to, že by potřebovali navštěvovat veletrhy, kde by se prezentovaly firmy, které by eventuálně mohly být jejich zaměstnanci. Takto by došlo pravděpodobně ke zlepšení představy o budoucím povolání a kariérové dráze u studentů, kteří často dle předešlých odpovědí o tomto nemají jasnější představy.

Tabulka č. 11: Komunikace s rodiči o představách o kariérní dráze po skončení studia na střední škole

	Počet	Počet vyjádřený v %
Ano, pravidelně	17	30,1
Ano, nepravidelně	29	52,7
Ne, nemluvila	19	17,2
Celkem	55	100

Graf č. 11: Komunikace s rodiči o kariérové dráze po skončení studia na střední škole

Z výzkumu bylo zjištěno, že s rodiči o svých představách o kariérové dráze po skončení studia na střední škole komunikuje většina respondentů, kdy pravidelně s rodiči o tomto tématu hovoří 30,1 % respondentů a 52,7 % respondentů o tomto komunikuje nepravidelně. S rodiči o představách o své kariérové dráze nekomunikuje pouze 17,2 % respondentů.

Z výsledků výzkumu takto vyplynulo, že rodiče jsou významnými osobami, se kterými studenti komunikují v oblasti svých představ o své budoucí kariéře, kdy toto je určitě součástí dobrých vztahů v rodině, kdy by se rodiče asi měli zajímat o to, jakou budoucnost v oblasti volby budoucího zaměstnání jejich dítě má.

Tabulka č. 12: Pomoc rodičů při rozhodování po absolvování střední školy

	počet	Počet vyjádřený v %
Ano	30	54,5
Ne	25	45,5
Celkem	55	

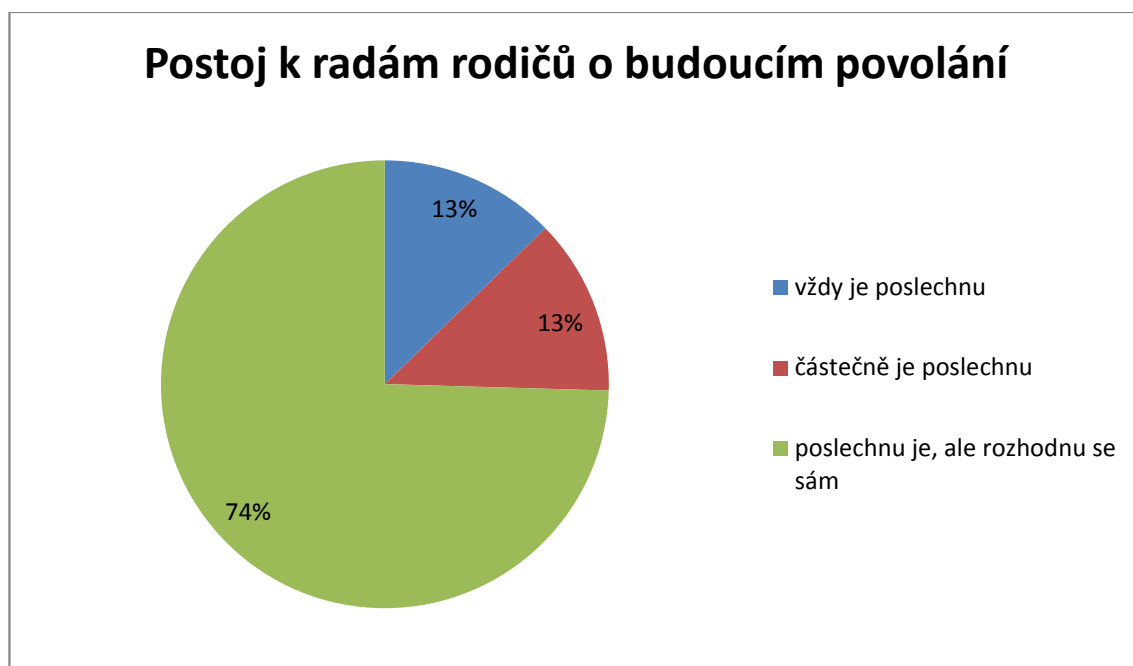
Graf č. 12: Pomoc rodičů při rozhodování po absolvování střední školy

Z výzkumu takto bylo zjištěno, že rodiče dle respondentů v 54,5 % svému dítěti pomohli při rozhodování co dělat po absolvování střední školy oproti 45,5 %, kdy respondenti nevnímali žádnou pomoc při rozhodování, co mají dělat po absolvování střední školy.

Z výsledku takto vyplývá, že větší polovina studentů vnímá pomoc svých rodičů při volbě zaměstnání případně při volbě dalšího studia za pozitivní, kdy jejich informace a rady studenti vnímají jako to, co jim při jejich kariéerní dráze bylo užitečné a pomohlo jim to.

Tabulka č. 13: Postoj k radám rodičů ohledně budoucího povolání

	počet	Počet vyjádřený v %
Vždy je poslechnu	7	12,7
Částečně je poslechnu	7	12,7
Vyslechnu je, ale rozhodnu se sám/a	41	74,6
Celkem	55	100

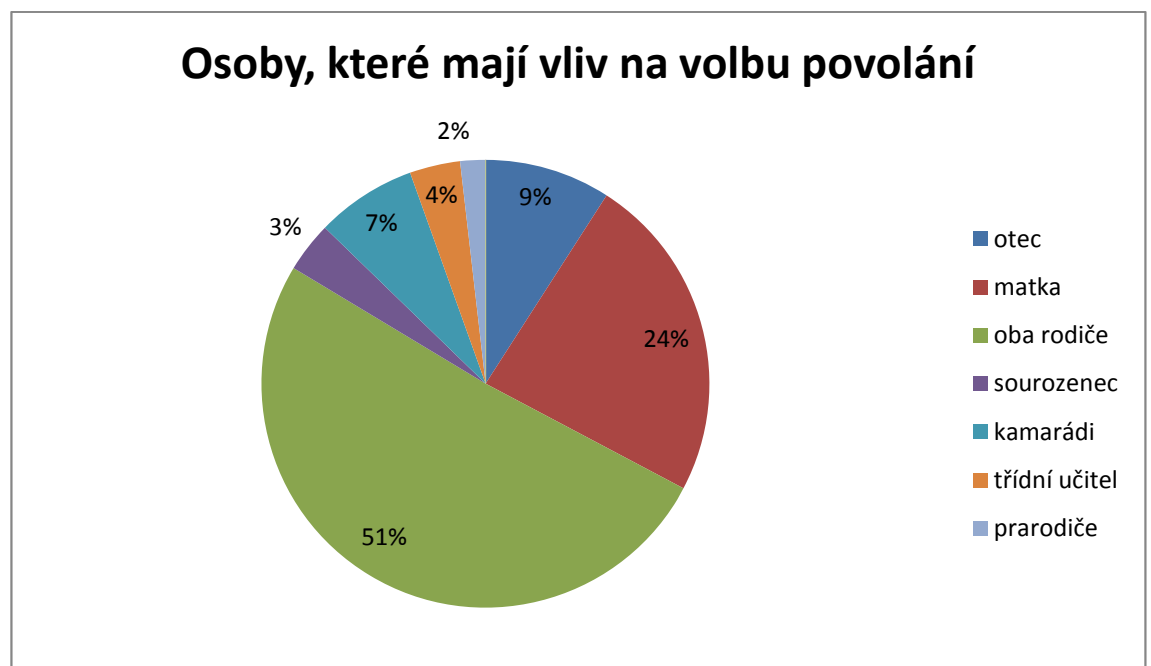
Graf č. 13: Postoj k radám rodičů ohledně budoucího povolání

Z výzkumu bylo zjištěno, že 74,6 % respondentů k radám rodičů ohledně budoucího povolání přistupuje tak, že si je vyslechnou, ale rozhodnou se sami, kdy tuto odpověď uvedlo 74,6 % respondentů, rady rodičů vždy poslechnou 12,7 % stejně tak je i částečně poslechnou 12,7 % respondentů.

Z výsledků výzkumu takto vyplynulo, že studenti sice vyslechnou rady rodičů, ale rozhodují se ohledně své budoucí kariérové dráhy sami, což odpovídá i charakteristice věku dospívání, kdy si člověk hledá vlastní identitu a autority v podobě vlastních rodičů jsou již spíše z jejich strany minimalizovány. Proto i v této oblasti musí docházet k osamostatnění.

Tabulka č. 14: osoby, které měly vliv na rozhodování o budoucím povolání

	počet	Počet vyjádřený v %
Otec	5	9,2%
Matka	13	23,6%
Oba rodiče	28	50,9%
Sourozenec	2	3,6%
Kamarádi	4	7,3%
Třídní učitel	2	3,6%
Jiný učitel	0	0%
Výchovný poradce	0	0%
Školní psycholog	0	0%
Prarodiče	1	1,8%
Pedagogicko- psychologická poradna	0	0%
Jiná	0	0%
Celkem	55	100%

Graf č. 14: osoby, které měly vliv na rozhodování o budoucím povolání

Z výzkumu vyplynulo, že největší vliv na rozhodování o budoucím povolání mají oba rodiče, kdy tuto odpověď uvedlo 50,9 % ze všech respondentů, dále ve

23,6 % respondenti uvedli, že tento vliv má matka. Ostatní odpovědi jsou již méně významné, kdy 9,2 % respondentů uvedlo, že vliv na volbu povolání má otec, u 7,3 % respondentů kamarád, u 3,6 % sourozenec a rovněž i třídní učitel a u 1,8 % pak prarodič. Žádný z respondentů nevedl, že by největší vliv na rozhodování o budoucím povolání měl jiný učitel ve škole, výchovný poradce, školní psycholog nebo pedagogicko- psychologická poradna.

Z výsledků výzkumu bylo takto jednoznačně zjištěno, že největší vliv při rozhodování o budoucím povolání mají rodiče a to nejčastěji oba z nich, anebo především matka. Vliv matky však může být dán tím, že student může žít v rozvedené rodině a to s matkou, která takto má logicky větší vliv na rozhodování o budoucím povolání svého dítěte oproti otci, se kterým se student nemusí vídat tak často.

Tabulka č. 15: Znalost možností po skončení střední školy

	počet	Počet vyjádřený v %
Ano	46	83,6%
Ne	9	16,4%
Celkem	100	100%

Graf č. 15: Znalost možností po skončení střední školy

Z výzkumu bylo zjištěno, že 83,6 % respondentů zná své možnosti po skončení studia na střední škole oproti 16,4 % respondentů, kteří tuto znalost nemají.

Z výsledků výzkumu tak bylo zjištěno, že studenti jsou dobře informováni o svých možnostech, které mají po skončení svého středoškolského studia.

Tabulka č. 16: Představy rodičů a blízkých po absolvování střední školy

	počet	Počet vyjádřený v %
Chtějí, abych šel/šla/ dále studovat	35	63,6
Chtějí, abych šel/šla pracovat v oboru	14	25,5
Chtějí, abych šel/šla pracovat mimo můj vystudovaný obor	0	0
Jiná odpověď	6	10,9
Celkem	55	

Tabulka č. 16: Představy rodičů a blízkých po absolvování střední školy

ly

Z výzkumu bylo zjištěno, že 63,6 % respondentů se domnívá, že jejich rodiče a blízcí by chtěli, aby po absolvování střední školy dále pokračovali ve studiu, oproti tomu 25,5 % respondentů se domnívá, že si rodiče a blízcí přejí, aby šel pracovat v oboru. 10,9 % respondentů uvedlo jinou odpověď. Žádný z respondentů se nedomnívá, že by si jeho rodiče a blízcí přáli, aby šel pracovat mimo svůj vystudovaný obor.

Z výsledků výzkumu takto vyplynula důležitost dalšího studia při ukončení střední školy, kdy se rodiče domnívají, že by měli jejich děti si dále prohlubovat své vzdělání oproti poněkud marginálnější odpovědi, že by měli jít ihned po skončení studia na střední škole nastoupit do zaměstnání.

6 Diskuse

Z výsledku výzkumu bylo zjištěno, že studenti na středních školách převážně studují obor, který je zajímavý, a ke kterému mají vztah. Rovněž tomuto oboru by se dále chtěli i ve své profesní dráze věnovat. Toto je možno vnímat za pozitivní. Na druhou stranu je nutno dodat, že i přesto určitá část studentů studuje obor, který by vlastně studovat ani nechtěla a dále nemá v plánu se mu dále věnovat. Z tohoto vyplývá, že by děti již na základních školách měly mít větší možnosti k tomu, aby mohly získat nějaké ucelenější informace o možných studovaných oborech, které by je mohly nejen zajímat, ale rovněž by mohly být i důležité pro další rozvoj ekonomiky České republiky. Větší důraz by takto mohl být kladen na takové obory, kde již dnes je málo odborníků a osob, které se danému oboru věnují a na druhé straně některé především pak maturitní obory ekonomického nebo všeobecného směru jsou sice mezi studenty oblíbeny, ale uplatnění v nich není tak vysoké jako je tomu u oborů, které jsou technicky zaměřené.

Rovněž je nutno upozornit i na fakt, že studenti se největší vliv na volbu kariéru dráhy mají rodiče, nikoli jiné instituce, především pak školy. Toto je v souladu s názorem Farkové (2009, s. 39), která uvádí, že drtivý vliv na volbu povolání mají rodiče, jejich sociální status a školská síť v místě bydliště daného studenta. Je sice zřejmé, že by rodiče měli mít vliv na volbu povolání u svého dítěte, na druhou stranu školy ale i jiní odborníci v oblasti zaměstnávání by měli mít na toto mnohem větší vliv, než je tomu dosud. Nikoli ten, že by určovali, jaká by měla být u daného konkrétního dítěte jeho kariéru dráha, ale především by měli znát vývoj a především budoucí vývoj trhu práce, předpoklady, které v sobě má a na základě toho by pak mohly dětem ale zároveň i rodičům pomáhat při volbě střední školy. Takto by docházelo k lepší informovanosti o oborech, o kterých mnohdy samotné děti a jejich rodiče nemají vůbec žádné informace, přičemž uplatnění v nich je a do budoucna i bude dobré. Rodiče v současné době kladou velký důraz na to, aby jejich rodiče dosáhlo co nejvyššího vzdělání, chtějí, aby dítě dokončilo s úspěchem střední školu a dále pokračovalo ve studiu. Vzdělání je rozhodně důležité, jenom by nemělo být vzděláním pro získání vysokoškolského titulu, ale vzdělání pro další dobré uplatnění na trhu práce. Studenti by měli být dobře informováni o tom, že ve zvoleném oboru se mohou po jeho ukončení uplatnit.

Studenti by se rovněž chtěli po skončení jejich studia věnovat především oboru, který vystudovali, ale mnohem větší důraz kladou na to, aby je samotná práce

bavila. Toto je ve shodě s výzkumem Trhlíkové, Vojtěcha a Úlovcové (2008), kdy sice většina absolventů začíná svou pracovní dráhu v oboru, který vystudovali, ale po třech letech u něj zůstává jen třetina až polovina z nich.

Na vlastní kariérní dráhu v počátku měli velký vliv rodiče, ale v období adolescence se studenti chtějí sami rozhodovat. Sice vyslechnou rady a informace především svých rodičů, ale rozhodnutí je již jenom jejich. Toto souvisí s postupným osamostatněním člověka v období dospívání a tvorbou vlastní identity, kterou Vágnerová (2012, s. 67) vnímala za jedním z nejdůležitějších cílů této vývojové etapy lidského života.

Průzkum, který zde byl předložen, je jenom jedním malým vzorkem, který byl uskutečněn na jedné střední škole v České republice. Zde by takto bylo zapotřebí, aby došlo k dalšímu výzkumu, který by v sobě zahrnoval větší množství středních škol a větší množství respondentů.

7 Doporučení pro pedagogickou praxi

Na základě výsledků předkládaného výzkumu a prostudované literatury je možno takto podat doporučení pro zlepšení pedagogické praxe. K těmto patří následující:

1. Mělo by dojít ke zlepšení komunikace mezi odborníky na zaměstnanost, školami, zaměstnavateli na jedné straně a s dětmi a jejich rodiči na straně druhé. Rodiče a děti by takto mohli získat relevantní informace o tom, jaký obor na střední škole by bylo vhodné studovat a ke kterému tomuto oboru má dítě předpoklady. Tímto by došlo k tomu, že by studenti na středních školách studovali jednak obor, o který by měli zájem a jednak obor, který má i v budoucnu perspektivu.
2. Zlepšení informovanosti studentů středních škol o vstupu na trh práce. Studenti by měli znát informace o možnostech, kde si mohou hledat své budoucí povolání, jaké zdroje k tomu mohou využít, dále by měli znát informace v oblasti základů zákoníku práce, aby takto nebyli zneužitelní při svém prvním zaměstnání u zaměstnavatele, který této jejich neznalosti může využít ve svůj vlastní prospěch
3. Propojení škol a různých zaměstnavatelů, které by vedlo ke zvýšení praktických znalostí v oboru, kdy by absolventi škol měli nejen teoretické znalosti, ale především o dovednosti z praxe, které by mohli vhodně využít při svém prvním zaměstnání. Rovněž by mělo dojít ke zvýšení různých stáží a praxí přímo u zaměstnavatelů, čímž by student získal informace o tom, jak to v zaměstnání vypadá, co pro praxi potřebuje, co musí zlepšit, na čem více musí zapracovat. Zároveň i díky tomuto by si někteří studenti mohli zajistit i zaměstnání u těchto poskytovatelů praxe.
4. Stáže a exkurze u zaměstnavatelů by se měli zaměřit nikoli jenom na propagaci společnosti a jejich výrobků nebo na technologické procesy výroby, ale především na to, jak vypadá konkrétní práce na dané pozici u zaměstnavatele, co je k práci potřeba, jaké vědomosti a znalosti zde absolvent může využít.

8 Závěr

Předkládaná bakalářská práce se věnovala problematice představ kariérní dráhy u studentů středních škol.

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo definovat současný stav problematiky pohledu středoškoláků na kariérní dráhu a to jednak samotným vymezením základních pojmů vztahující se k tématu bakalářské práce a to konkrétně vymezení kariéry jako profesní dráhy člověka, vymezením profese a výběru profese a perspektivní orientace a dále pak konkrétními specifikami profesní orientace v období adolescence a plánování budoucnosti. Na základě relevantní odborné literatury bylo zjištěno, že kariérou se člověk zabývá již v dětství, kdy se jedná o nejrozličnější představy o budoucí kariéře, které bývají dříve či později opouštěny, ale nejvíce se osoba začíná svou budoucí kariérou zabývat před vstupem na střední školu. Největší vliv na to, jaký obor bude dané dítě studovat má rodina. Na střední škole v rámci postupného osamostatnění se a vytváření vlastní jedinečné identity pak dochází k tomu, že se člověk začíná sám vymezovat a vytvářet si konkrétní představy o své budoucí kariérní dráze, která je doplněna vlastním úsilím k této představě dojít. Vstup na trh práce pak je dovršením tohoto úsilí a vytvoření vlastní identity, kdy je to právě zaměstnání, které ji utváří.

Dalším cílem bylo popsat problematiku postavení absolventů středních škol na trhu práce a nezaměstnaností této skupiny osob, kdy absolventi bývají pro mnohé zaměstnavatele spíše těmi, které primárně nechťejí zaměstnat a to z důvodu nízké praxe. Mnohdy však mívají absolventi zcela jiné představy o práci samotné, ale i o výši mzdy, což dále poněkud stěžuje uplatnění absolventa na trhu práce.

Cílem praktické části bylo zjistit, jak vnímají studenti svou budoucí kariérní dráhu, kdy bylo zjištěno, že většina studentů by se chtěla oboru dále věnovat i po skončení studia a pokračovat v něm. Jejich představou je především uzavření zaměstnaneckého pracovního poměru než rovnou podnikání ve vystudovaném oboru. Na druhou stranu studenti by dávali přednost takové práci, která je bude bavit a která pro ně bude smysluplná, kde bude dobrý kolektiv a odpovídající platové ohodnocení než to, aby se nutně muselo jednat o práci ve vystudovaném oboru. Rovněž je velmi pravděpodobné, že studenti budou chtít dále ve studiu ještě pokračovat a to na vysoké škole, aby tak získali vyšší vzdělání a byli takto i lépe platově ohodnoceni nebo měli i lehčí přístup na trh práce.

9 Seznam použité literatury

ATKINSON, Rita L. *Psychologie. 2.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8640-3.

BĚLOHLÁVEK, František. *Osobní kariéra.* Praha: Grada Publishing, 1994. ISBN 80-7169-083-X.

BINÁROVÁ, Ivana. *Období adolescence.* In ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie.* Olomouc: VUP, 2003. ISBN 80-244-0629-2.

DRAHOŇOVSKÁ, P. -- ŠŤASTNOVÁ, P. *Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory.* Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4138-3.

ĎURIŠOVÁ, L. *Volba dalšího vzdělávání a kariérové poradenství v základních školách očima žáků.* [online]. 2015. URL: <http://lifelonglearning.mendelu.cz/wcd/w-rek-lifelong/l11503/lifele20150503113.pdf>.

FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita.* Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2480-5.

HELUS, Zdeněk. *Pojetí žáka a perspektivy osobnost.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.

HLAĎO, Petr. *Profesní orientace adolescentů: poznatky z teorií a výzkumů.* Brno: Konvoj, 2012, 131 s. ISBN 978-807-3021-641.

HLAĎO, Petr, DRAHOŇOVSKÁ, Petra. *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů. Analýza vlivů sociálního okolí a využívání informačních zdrojů na základě dotazníkového šetření.* Pra-

ha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 2012

HLAĎO Petr. *Svět práce a volba povolání. Studijní text pro učitele*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

HLAĎO, Petr. *Aby děti nastoupily do správného vlaku*. In Rodina a škola. 2007, únor 2007, ročník LIV.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍKOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.

MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901424-9-4.

MILKOVICH, George, T. BOUDREAU, John. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada, 1993. ISBN 80-85623-29-3.

MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Pracovní výchova, polytechnické vzdělání a profesionální orientace: Systém a subsystémy pracovní výchovy*. Brno: UJEP, 1981.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Výzkum služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR souhrnná zpráva*. Praha, 2003, online <http://vzdelavani.unas.cz/zprava.pdf>

PAVELKOVÁ, I. *Motivace žáků k učení: perspektivy orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002. 248 s. ISBN 80-7290-092-7.

- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 978-80-200-1499-3.
- POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-01-X.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2014. 390 s. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti*. Praha: Barrister a Principal, 2002. ISBN: 80-85947-80-3.
- SOBOTKOVÁ, Nielsen, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 152. ISBN 978-80-247-4042-3.
- SVOBODOVÁ, Dagmar. *Profesní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5092.
- ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Význam práce pro člověka*. In *Systémové řízení*. Brno: ESF MU, 2002. ISBN 80-210-2831-9.
- TRHLÍKOVÁ, Jana. *Přechod absolventů středních škol na trh práce - srovnání situace absolventů učebních a maturitních oborů*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014.
- TRHLÍKOVÁ, Jana. *Strategie získání zaměstnání absolventů středních a vyšších odborných škol a jejich postoje k práci*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2009.
- TRHLÍKOVÁ, Jana, VOJTĚCH, Jiří, ÚLOVCOVÁ, Helena. *Připravenost absolventů středních odborných škol na uplatnění v praxi. Srovnání situace absolventů*

středního odborného vzdělávání s výučním listem, s maturitou i odborným výcvikem a s maturitou tři roky od ukončení studia. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2008.

ÚLOVEC, Martin. *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním- 2015.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2015.

ÚLOVEC, Martin. *Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – komparační analýza.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014.

VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání.* Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005, 278 s. ISBN 80-704-2691-8.

VÁGNEROVÁ Marie. *Vývojová psychologie.* Praha: Karolinum 2012, 535 s. ISBN, 978-80-246-2153.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání.* Praha: Karolinum Press, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VENDEL, Š. *Kariérní poradenství.* Praha: Grada, 2008. 224 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1731-9.

WILDMANNOVÁ, Mirka. *Sociální politika.* Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3657-5.

WINKLER, Jiří, KLIMPLOVÁ, Lenka, ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Účelové programy na lokálních trzích práce: Jejich význam, potřebnost a realizace.* Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3867-5.

Přílohy

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Představy žáků středních škol o kariérové dráze

Váženéžačky, váženížáci,

mé jméno je Lukáš Jakubíček a jsem studentem studijního oboru Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku na Mendelově univerzitě v Brně. V rámci své bakalářské práce provádím výzkumné šetření, které je zaměřeno na identifikaci představ o Vaší budoucí kariérové dráze. Tímto bych Vás chtěl požádat o vyplnění předkládaného dotazníku, který je zcela anonymní, proto Vás prosím o co nejpravdivější a nejupřímnější odpovědi. Získaná data budou využita pro mapování představ středoškolské mládeže o jejich představách o svém budoucím povolání. Vyplnění Vám nezabere více než 10 minut, vždy prosím postupujte dle instrukcí u jednotlivých otázek a zaškrtněte 1 odpověď. Předem děkuji za ochotu a přeji pěkný den. Lukáš Jakubíček

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Muž   b) Žena

2. Jaký je Váš věk?

- a) 15 let
b) 16 let
c) 17 let
d) 18 let
e) 19 let
f) 20 let
g) 21 let

3. Jste spokojen/a s výběrem oboru své střední školy?

- a) Ano   b) Ne

Pokud jste zatrhl/a odpověď NE, pokračujte otázkou č. 4

4. Co je důvodem Vaší nespokojenosti?

- a) Obor mne nenaplňuje
- b) Obor je pro mne náročný
- c) Od studia jsem očekával/a jiné zaměření
- d) Jiná odpověď: .....

5. Jaké faktory Vás ovlivňují při výběru Vašeho budoucího povolání?

- a) Dobré platové ohodnocení
- b) Práce mě musí bavit
- c) Dobrý pracovní kolektiv
- d) Osobnost nadřízeného
- e) Užitečnost zaměstnání pro druhé
- f) Pružná pracovní doba
- g) Zaměstnání v mém oboru
- h) Zaměstnanecké benefity /dovolená navíc, stravenky, služební auto, telefon.../
- i) Jiná odpověď: .....

6. Máte jasnou představu o svém budoucím povolání a vstupu na trh práce?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

7. Po ukončení Vaší SŠ byste chtěl/a:

- a) Jít pracovat ve vystudovaném oboru jako zaměstnanec
- b) Podnikat v oboru
- c) Pracovat mimo vystudovaný obor
- d) Jít na úřad práce
- e) Jiná odpověď: .....

8. Vyberte, jaké faktory Vás nejvíce motivovaly k rozhodnutí jít na trh práce:

- a) Finance
- b) Rodiče

- c) Vlastní rozhodnutí – osamostatnit se
- d) Jiná odpověď: .....

9. Víte o tom, že na úřadě práce existují informační a poradenská střediska, kde Vám mohou poskytnout informace o možnostech uplatnění na trhu práce?

- a) Ano vím, ale jeho pomoci jsem nikdy nevyužil/a
- b) Ano vím, využil/a jsem jejich služeb, ale jejich rady mi nepomohly
- c) Ano vím, využil/a jsem jejich služeb a jejich rady mi pomohly v mém rozhodování
- d) Ne, nevím

10. Popište, jak si představujete ideální pomoc a podporu při rozhodování o Vaší budoucí kariérové dráze ze strany Vaší střední školy:

- a) Nechat si prostor pro samostatné rozhodování
- b) Zlepšení úrovně výuky cizích jazyků
- c) Návštěva veletrhů, kde se prezentují firmy
- d) Nevím

11. Mluvil/a jste s rodiči o tom, jaké máte představy o své budoucí kariérové dráze po ukončení studia na Vaší střední škole?

- a) Ano, pravidelně
- b) Ano, nepravidelně
- c) Ne, nemluvil/a

12. Pomohli Vám rodiče při Vašem rozhodování, co dělat po absolvování Vaší SŠ?

- a) Ano
- b) Ne

13. Jaký je postoj k radám rodičů ohledně Vašeho budoucího pracovního života?

- a) Vždy je poslechnu
- b) Částečně je poslechnu
- c) Vyslechnu je, ale rozhodnu se sám/a

---

14. S kým jste se nejvíce radil/a při rozhodování o Vašem budoucím povolání?

- a) Otec
- b) Matka
- c) Oba rodiče
- d) Sourozenec
- e) Kamarádi
- f) Třídní učitel
- g) Jiný učitel
- h) Výchovní poradce
- i) Školní psycholog
- j) Prarodiče
- k) Pedagogicko-psychologická poradna
- l) Jiná odpověď: .....

15. Víte, jaké máte možnosti po ukončení SŠ?

- a) Ano
- b) Ne

16. Jaké mají představy Vaši rodiče a nejbližší po absolvování Vaší SŠ?

- a) Chtějí, abych šel/šla/ dále studovat
- b) Chtějí, abych šel/šla pracovat v oboru
- c) Chtějí, abych šel/šla pracovat mimo můj vystudovaný obor
- d) Jiná odpověď: .....

